

**Vilniaus universiteto Teisės fakulteto
Viešosios teisės katedra**

Tautvydo Užkuro,
V kurso, taikomosios jurisprudencijos
studijų šakos studento

Magistro darbas

Teisės principų taikymas Lietuvos teismų praktikoje

Vadovė: Asist. Dr. Rūta Bakševičienė

Recenzentas: Doc. Dr. Juozas Galginaitis

Vilnius

2018

TURINYS

TURINYS	2
ĮVADAS	3
1. TEISĖS PRINCIPAI LIETUVOS TEISĖS SISTEMOJE.....	6
1.1. Teisės principų sąvoka ir rūšys	6
1.2. Teisės principų taikymo reikšmė ir santykis su teisės normomis	14
2. TEISĖS PRINCIPŲ TAIKYMAS SKIRTINGŲ KATEGORIJŲ BYLOSE.....	20
2.1. Teisės principų taikymas civilinių bylų kategorijoje	20
2.2. Teisės principų taikymas baudžiamųjų bylų kategorijoje.....	29
2.3. Teisės principų taikymas administracinių bylų kategorijoje.....	34
3. TEISĖS PRINCIPŲ TAIKYMO SKIRTUMAI.....	41
IŠVADOS	45
ŠALTINIŲ SĄRAŠAS	47
SANTRAUKA.....	53
SUMMARY	54

IVADAS

Temos aktualumas. Teisės principai autorių dažniausiai yra įvardijami kaip pamatinės nuostatos, dėsniai¹. Remiantis teisės principais aiškinama teisė, sprendžiama teisės normų konkurencija, užpildomos teisės spragos, todėl kai kuriais atvejais, teisės principai gali būti vienintelė priemonė išspręsti teisinę problemą. Teisės principai taip pat turi tam tikrą elgesio modelį, kuris yra siektinas reguliuojamuose santykiuose. Tai tokia kategorija, kuri padeda siekti tam tikro elgesio normatyvo reguliuojamuose santykiuose. Teisėjai, aiškindami teisės normas, turėtų būti įsitikinę, kad jų priimtas sprendimas atitinka teisės principų turinį ir jam neprieštaruoja. Taikydami teisės principus teismai turi teisę pasirinkti kokius teisės principus taikyti, priklausomai nuo byloje keliamų klausimų. Šiame magistro darbe šiuos atvejus bus siekiama identifikuoti. Visos idėjos ir teisės principų paisymas galėtų būti įvardinamas kaip „teisės pamatas“, todėl yra svarbu tinkamai juos pritaikyti. Dėl tokio būtinumo remtis teisės principais ir jų taikymo apimties, galima teigti, kad jie yra svarbus „instrumentas“ užtikrinant tinkamą teismų pateikiamų sprendimų argumentavimą, kuriuose atsispindėtų konstitucinės vertybės. Šiame magistro darbe daugiausia dėmesio skiriama teisės principų taikymo ypatumų atskleidimui skirtingose bylų kategorijose. Pasirinkta civilinių bylų, baudžiamųjų bei administracinių bylų kategorijos, nes šios bylų kategorijos yra skirtingos, teismo procesai turi skirtingus tikslus, todėl ir teisės principai pasireiškia skirtingai, dėl šios priežasties būtent šių bylų kategorijos buvo pasirinktos nagrinėti šiame darbe, kad būtų galima atskleisti teisės principų pasireiškimą skirtingose teisinėse situacijose. Analizuojama kaip konstituciniai bei kitų teisės šakų principai pasireiškia teisėjams pateikiant sprendimus bylose. Šiame magistro darbe analizuojama kaip teismai remdamiesi Konstitucinio Teismo išaiškinimais sugeba pritaikyti konstitucinius principus, tačiau iš magistro darbe atliktos analizės matyti, kad teismai tai daro vangiai ir tikrai ne kiekvienoje bylų kategorijoje. Šios temos aktualumas pasireiškia tuo, kad teisės principų taikymą galima aptikti daugumoje bylų, tačiau tai nereiškia, kad visais atvejais teismai taiko juos tinkamai.

Tyrimo objektas. Magistro darbo objektas – teisės principai ir jų supratimas, atspindys teismų praktikos kontekste. Magistro darbe nagrinėjamos įvairių kategorijų bylos – Lietuvos Konstitucinio Teismo², Lietuvos Aukščiausiojo Teismo civilinės, baudžiamosios bei Lietuvos Vyriausiojo administracinio teismo nagrinėjamos

¹ BAUBLYS, L., *et al. Teisės teorijos įvadas*. Vilnius: leidykla MES, 2012, p. 229; JANKAUSKAS, K. *Teisės principų samprata ir jų formulavimo teisės aiškinimo aktuose ypatumai*. Jurisprudencija, 2004, Nr. 51(43), p. 19.

²Tiek, kiek reikalinga aiškinant kai kurių principų turinį.

administracinės bylos. Šiame magistro darbe Konstitucinio teismo praktikai nėra skiriama atskira dalis, nes šio magistro darbo objektas – teismų praktika, kai teismai sprendžia konkretų, subjektyviai reikšmingą ginčą ir analizuojama kaip tada atsispindi teisės principų taikymas, o konstituciniai principai Konstitucinio teismo doktrinoje aiškinami kitais tikslais, be to, teismai, Konstitucinio teismo išaiškinimus naudoja juos cituodami, o šiame darbe šia apimtimi nagrinėjami ir Konstitucinio teismo išaiškinimai. Magistro darbo kryptis būtų skirtinga tuo atveju, jeigu kartu būtų analizuojama ir Konstitucinio teismo praktika atskirai, todėl tokia analizė nebuvo atlikta.

Magistro darbe taip pat analizuojama teisės doktrina tikslu apibrėžti teisės principų sampratą bei atskleisti jų reikšmę ir santykį su teisės normomis.

Darbo tikslas. Magistro darbo tikslas – atskleisti kaip Lietuvos teismų praktikoje yra taikomi teisės principai, tai yra, kokia turinio skirtingumo prasme pasireiškia teisės principai priklausomai nuo to, kokios teisės šakos bylos yra nagrinėjamos – civilinės, baudžiamosios ar administracinės bylos.

Siekiant užsibrėžto tikslo, magistro darbui keliami šie uždaviniai:

- 1) Atskleisti teisės principų sąvoką ir jų rūšis;
- 2) Atskleisti teisės principų reikšmę ir santykį su teisės normomis;
- 3) Atlikti teismų praktikos analizę bendrosios kompetencijos ir administracinių bylų kategorijos teismų bylose ir nustatyti kokiais atvejais dažniausiai pasireiškia teisės principai;
- 4) Susisteminti atliktą teismų praktikos analizę ir aptarti gautus rezultatus, nustatant pagrindinius teisės principų taikymo skirtumus tarp skirtingų bylų kategorijų.

Hipotezė. Teisės principai Lietuvos teismų praktikoje yra taikomi mechaniškai, t. y. taikoma tik paminint principus, nepateikiant argumentų kaip pasirinktų principų turinys daro įtaką priimtam sprendimui.

Darbo struktūra. Pirmoje darbo dalyje atskleidžiama teisės principų sąvoka ir pagrindinė klasifikacija, kuria remiantis bus toliau nagrinėjamas teisės principų taikymas Lietuvos teismų praktikoje bei teisės normų ir teisės principų santykis. Antroje darbo dalyje analizuojamos skirtingų kategorijų bylos siekiant išvelgti jų taikymo tendencijas kiekvienoje bylų kategorijoje. Trečiojoje darbo dalyje stengiamasi išvelgti teisės principų

taikymo skirtumus pasireiškiančius priklausomai nuo, kokioje byloje jie buvo taikomi bei išsiaiškinti to priežastis.

Tyrimo metodai. Magistro darbe daugiausiai pasireiškia lyginamasis ir sisteminis teisės aiškinimo metodai. Lyginamasis pasireiškia tuo, kad magistro darbe yra palyginamas teisės principų taikymas skirtingų kategorijų bylose. Tai daroma susisteminius išanalizuotą teismų praktiką ir magistro darbo autoriui pateikiant gautas atliktos analizės išvalgas. Sisteminis metodas pasireiškia tuo, kad magistro darbe analizuojami teisės aktai, kuriuose tiesiogiai yra įtvirtinti teisės principai ir kartu atsižvelgiama į teisės doktrinos, teismų praktikos išaiškinimus ir siekiama surasti ryšius. Taip pat naudojamas bendrųjų teisės principų aiškinimo metodas. Lingvistinis teisės aiškinimo metodas pasireiškia tuo, kad šio metodo pagalba yra atskleidžiama tikroji sąvokų reikšmė. Magistro darbe taip pat naudojamas empirinis metodas.

Darbo originalumas. Magistro darbo originalumas pasireiškia per tai, kad šiame darbe bandoma atskleisti teisės principų taikymo ypatumus analizuojant skirtingų bylų kategorijų bylas ir tai atliekant yra lyginama kaip principai gali būti taikomi skirtingai, priklausomai ne tik nuo byloje keliamo klausimo, tačiau ir nuo bylos kategorijos.

Magistro darbas, kurį pavyko surasti tokia tema:

- Ignės Dumašiūtės magistro darbas „Teisės principai Lietuvos teismų praktikoje“, Vilniaus Universitetas, 2009.

Pažymėtina, kad šis darbas yra senesnis nei 5 metų, todėl vien tai, kad šiame magistro darbe yra nagrinėjamos teismų praktikos bylos, kurios yra aktualios šiai dienai daro jį originaliu. Taip pat, minėtame magistro darbe teisės principai nagrinėjami per jų pasireiškiančias funkcijas. Šiame magistro darbe funkcijoms, kaip tokioms ir jų analizei nėra skiriama daug dėmesio. Šiame darbe svarbiausios yra atskiros bylų kategorijos ir teisės principų pasireiškimas jose.

Svarbiausi šaltiniai. Analizuojant tai, kaip teisės principai yra suprantami teisės doktrinoje nagrinėjami tokių autorių darbai kaip R. Bakševičienės, L. Baublio, K. Jankausko, A. Vaišvilos, V. Mikelėno, G. Lastauskienės, R. Latvelės. Nagrinėjant teisės principų pasireiškimą skirtingų kategorijų bylose nagrinėjami – T. Birmontienės, A. Vileitos, A. Taminsko, D. Drakšo, J. Prapiesčio ir kt. autorių monografijos, komentarai ir kita mokslinė literatūra.

1. TEISĖS PRINCIPAI LIETUVOS TEISĖS SISTEMOJE

1.1. Teisės principų sąvoka ir rūšys

Prieš pradėdant nagrinėti teisės principų taikymą Lietuvos teismų praktikoje, tikslinga yra išsiaiškinti ir tinkamai apibrėžti kaip suprantama sąvoka „*teisės principai*“ ir kiekvieną sudedamąją dalį (dėmenis). Taigi, sąvoką „*teisės principai*“ sudaro du dėmenys – *teisė* ir *principas*. Pirmasis sąvokos dėmuo *teisė* tarsi įvardija teisės, kaip socialinės tikrovės sritį³. *Principas*, kaip antrasis sąvokos dėmuo yra lotyniškos kilmės žodis (lot. *principium*), kuris reiškia *pradžią, kilmę, pagrindą, dėsnį*⁴. Iš to seka išvada, kad *teisės principas* gali būti įvardijamas teisės, kaip socialinio reiškinių pagrindas ir kilmė. Teisės principai yra teisės pamatas, pradmenys arba net „*teisės griaučiai*“, ant kurių ir laikosi pats teisės socialinis reiškinys⁵. Remiantis Kęstučiu Jankausku, principai taip pat gali būti suprantami kaip pagrindas, šaltinis arba pirmasis pradai, kuris laike arba dalykiškai ir logiškai apibūdina tai, kas nuo jo priklauso, kuris kreipia kitų reiškinį turinį⁶. Šis Kęstučio Jankausko pateiktas teisės principų apibrėžimas galėtų reikšti, kad teisės principai ir jų turinys nusako ne tik tai į kokias vertybes turėtų būti atsižvelgiama kuriant teisės normas, tačiau taip pat ir kokia linkme nukreipiama visa teisės sistema ir kokiomis pamatinėmis idėjomis yra vadovujamasi. *Dėsniai*, kalbant apie teisės principus, galėtų būti suprantami kaip pastovūs ir būtini sąryšiai tarp reiškinį, taip pat gali būti suprantami kaip tam tikro reiškinio pastovūs ir būtini požymiai⁷. Teismai aiškindami teisės principų turinį tarsi sukuria šiuos dėsnius, kuriais privaloma vadovautis.

Kęstutis Jankauskas išskyrė⁸ kai kurių autorių suvokimą apie teisės principus, jie teigia, kad teisės principai yra vadovaujantieji pradai, kurie lemia teisės reguliavimo pobūdį bei jos turinį, tačiau šie pradai priklauso tik teisinių idėjų sričiai ir nėra normatyvios tikrovės dalis, jie priskiriami teisinei sistemai, bet nėra teisės normų sistemos dalimi. Šiai teisės principų sampratai iš esmės pritaria ir šio magistro darbo autorius. Analizuojant teismų praktiką galima pastebėti, kad teisėjai, kurie remiasi teisės principais ir savo sprendimuose konstatuoja teisės principų pažeidimą taip pat suvokia juos kaip pradus, dėsnius, kuriais reikia vadovautis, nes tai yra visos teisės sistemos

³ BAUBLYS, L., et al. *Teisės teorijos įvadas*. Vilnius: leidykla MES, 2012, p. 228.

⁴ *Lietuvių – lotynų kalbų žodynas* [interaktyvus]. [žiūrėta 2018 m. sausio 28 d.] Prieiga per internetą: <<http://www.thesaurus.flf.vu.lt/?antraste=Principium&searchWhere=header&submit=Ie%C5%A1koti>>.

⁵ BAUBLYS, L., et al. *Teisės teorijos įvadas*. Vilnius: leidykla MES, 2012, p. 229.

⁶ JANKAUSKAS, K. *Teisės principų samprata ir jų formulavimo teisės aiškinimo aktuose ypatumai*. Vilnius: Jurisprudencija, 2004, Nr. 51(43), p. 19.

⁷ BAUBLYS, L., et al. *Teisės teorijos įvadas*. Vilnius: leidykla MES, 2012, p. 229.

⁸ JANKAUSKAS, K. *Teisės principų samprata ir jų formulavimo teisės aiškinimo aktuose ypatumai*. Jurisprudencija, 2004, Nr. 51(43), p. 20.

pagrindas. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas (toliau - LAT) civilinėje byloje⁹ dėl skolos priteisimo, kuri atsirado dėl vienašališkai pakeistų paslaugų tarifų pabrėžė, kad *“civiliniai santykiai reglamentuojami vadovaujantis bendraisiais teisės principais (teisingumo, protingumo, sąžiningumo ir specifiniais civilinių santykių principais). Civilinių santykių reglamentavimo principais savo veikloje turi vadovautis jų subjektai, įstatymų leidėjas ir teismas, kuris, sprendamas civilinius ginčus, turi aiškinti ir taikyti įstatymą taip, kad konkrečios teisės normos aiškinimo ar taikymo rezultatas nepažeistų civilinių santykių teisinio reglamentavimo principų”*. Toks ir panašus išaiškinimas gali būti randamas ne vienoje LAT byloje. Tai tik pagrindžia teiginį, kad teisės principais turi būti vadovujamasi, kaip pamatiniais dėsniais, kuriais remiantis aiškinamos teisės normos.

Principai konkrečiai neformuluoja subjektų teisių ir pareigų, tačiau jie apibendrina svarbiausius, socialiniu požiūriu reikšmingiausius reiškinius ir procesus bei nustato tų reiškinių apimtį ir ribas – tokiu būdu teisės principai daro įtaką visai teisinei sistemai, nes visi subjektai privalo vadovautis principais ir jų nepažeisti¹⁰. Autoriai, taip pat išskiria¹¹ Europos Žmogaus teisių teismo teisėjo Egidijaus Kūrio išsakytą mintį, kad „teisės principai yra teisės sistemos pamatinės nuostatos, kuriomis grindžiamas teisinis reguliavimas ir teisinė praktika, bendrasis ir individualusis teisinis reguliavimas bei teisės realizavimas“. Šios mintys iš esmės yra panašios šio skyriaus pradžioje išsakytomis mintims, kad teisės principai yra visos teisės pagrindas ir pagrindinės vadovaujančios nuostatos teisės sistemoje.

Literatūroje¹² principai, kurie yra konkretinantys bendruosius teisių ir pareigų vienovės tikslus yra vadinami bendraisiais teisės principais, nes jie apima visą teisės sistemą, persmelkia kiekvieną teisės šaką ir nurodo, kaip turi būti formuluojamos tos šakos teisės normos ir organizuojamas jų vykdymas, kad ši veikla galėtų įgyti teisės prasmę. Tokie teisės principai yra universalūs žmonių sugyvenimo principai, galiojantys ne tik teisėje. Kaip teigia Alfonsas Vaišvila, bendrųjų teisės principų universalumas pasireiškia tuo, kad jie gali būti išvedami iš subjektinių teisių ir pareigų vienovės: ta vienovė yra ir demokratiška, ir humaniška, nes visus socialinio santykio dalyvius teisės atžvilgiu vienodai traktuoja¹³. Bendrieji teisės principai suprantami¹⁴, kaip formuojami ir suformuojami visuomenės teisinėje sąmonėje bei santykiuose, kuriuose jie glūdi,

⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2016 m. birželio 1 d. nutartis civilinėje byloje uždaroji akcinė bendrovė „Visagino būstas“ v. Sedulinos al. 35 namo butų savininkų bendrija, Nr. 3K-3-285-701/2016.

¹⁰ BIRMONTIENĖ, T., et. Al. *Lietuvos Konstitucinė teisė*. Mykolo Romerio universitetas, 2012, p. 79.

¹¹ BIRMONTIENĖ, T., et. Al. *Lietuvos Konstitucinė teisė*. Mykolo Romerio universitetas, 2012, p. 79.

¹² VAIŠVILA, A. *Teisės teorija. Ketvirtasis leidimas*. Vilnius: Justitia, 2014, p. 141.

¹³ VAIŠVILA, A. *Teisės teorija. Ketvirtasis leidimas*. Vilnius: Justitia, 2014, p. 141.

¹⁴ BAUBLYS, L. et al. *Teisės teorijos įvadas*. Vilnius: leidykla MES, 2012, p. 228.

netikslingų visuomenės narių poelgių dėka, kurie turi Konstitucijos galią, bet yra nerašytiniai. Šie principai įvardijami kaip patys fundamentaliausi, bet kartu ir abstrakčiausi – *teisingumas, protingumas ir sąžiningumas*. Šių principų turinio ir prasmės atskleidimas yra teismų užduotis. Teisės doktrinoje¹⁵ teigiama, kad Konstituciniai principai gali būti įtvirtinti *expresis verbis* pačioje Konstitucijoje, tačiau dažniausiai jie yra išvedami iš pačios Konstitucijos visumos, tai vadinama išvestiniais principais ir juos išveda Konstitucinis teismas aiškindamas Konstitucijoje įtvirtintus pirminius principus, kurie numatyti tiesiogiai Konstitucijoje. Lietuvos Respublikos Konstituciniam teismui tarsi tenka užduotis aiškinti ir plėtoti konstitucinius principus. Šakiniai ir tarpšakiniai teisės principai yra išvedami iš bendrųjų teisės principų. Pažymėtina, kad toks suvokimas apie teisės principus negali būti laikomas vienareikšmiškai teisingu ir nepaneigiamu. Rūta Bakševičienė savo straipsnyje pateikė teisės principus kaip pakankamai komplikuoją kategoriją, kurios skirstymas nėra toks paprastas, kaip gali pasirodyti, dėl dažnai egzistuojančių konstitucinių teisės principų bei jų reikšmės tik tam tikroje teisės šakoje veikiantiems teisės principams. Autorė teigia¹⁶, kad idealistinę teisės principų suvokimą galima atrasti konstitucionalisto E. Kūrio darbuose, kuriuose yra analizuojami Konstituciniai principai. Savo darbuose E. Kūris nagrinėdamas Konstitucinius principus atsiriboja nuo kitų teisės šakų ir galima įžvelgti tokią mintį, kad tai, kas yra išsakyta Konstitucijos terpėje, negalima taikyti statutinėje teisėje „Konstitucinių principų analizė grindžiama nuostata, jog konstitucinė teisė skiriasi nuo visų kitų teisės sričių ne pagal visuomeninių santykių reguliavimo dalyką ir metodą, bet pagal jos normų ir principų teisinę galią. Esminis skirtumas ne tarp konstitucinės teisės ir „kitų“ teisės šakų, bet tarp konstitucinės teisės ir statutinės teisės“¹⁷. Autorė padaro išvadą¹⁸, kad yra „konstituciniai principai ir kitų teisės šakų principai, kurie gali atkartoti konstitucinius arba būti „savi“ tam tikrose teisės šakose. Konstituciniai principai, įtvirtinti būtent Lietuvos Respublikos Konstitucijoje, yra aukštesnio lygmens – t. y. „daugiau“, „aukščiau“, nes tokia yra Lietuvos Respublikos Konstitucijos esmė jos santykio su ordinarine teise požiūriu“. Iš esmės čia keliamą problemą, kad teisės principai yra sunorminami ir tai kas įtvirtinta

¹⁵ BIRMONTIENĖ, T. et. Al. *Lietuvos Konstitucinė teisė*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2012, p. 82.

¹⁶ BAKŠEVIČIENĖ, R. *Teisės principai Lietuvoje – pagalbinė priemonė aiškinant teisę ar savarankiška vertybiškai orientacinę kategoriją?*. Iš *Konstitucionalizmo idėja, bendroji Europos teisė ir Lietuvos konstitucinė tradicija* Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2016, p. 72.

¹⁷ BAKŠEVIČIENĖ, R. *Teisės principai Lietuvoje – pagalbinė priemonė aiškinant teisę ar savarankiška vertybiškai orientacinę kategoriją?*. Iš *Konstitucionalizmo idėja, bendroji Europos teisė ir Lietuvos konstitucinė tradicija* Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2016, p. 72-73.

¹⁸ BAKŠEVIČIENĖ, R. *Teisės principai Lietuvoje – pagalbinė priemonė aiškinant teisę ar savarankiška vertybiškai orientacinę kategoriją?*. Iš *Konstitucionalizmo idėja, bendroji Europos teisė ir Lietuvos konstitucinė tradicija* Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2016, p. 73.

Lietuvos Respublikos Konstitucijoje kaip teisės principai, tempiami prie normatyvinės tikrovės ir padaromi tarsi „normomis-principais“¹⁹. Autorė, teigia, kad statutinės teisės normose įtvirtintas *teisingumo* principas yra sutapatintas su Lietuvos Respublikos Konstitucijos²⁰ 109 str. 1 d. įtvirtinta nuostata, kad *teisingumą vykdo tik teismas* ir iš esmės, teismas turi ne aiškinti kas yra teisingumas ir pritempti kiekvienu atveju *teisingumo* principą prie faktinių bylos aplinkybių, o tik vykdyti teisingumą²¹. Autorė pažymi²², kad teismų praktikoje įsivyravo tendencija, kad nuorodos į kitus fundamentalius teisės principus – *protingumą, sąžiningumą* teismų praktikoje atsiranda šalia *teisingumo* principo ir tai aiškinama kaip jų sutapatinimas. Kaip šis sutapatinimas pasireiškia, bus išskiriama kitoje šio darbo dalyje, kai bus analizuojamas teisės principų taikymas skirtingose bylų kategorijose. Nors teisės principų skirstymas į bendruosius, šakinius bei tarpšakinius yra problematiškas, tačiau tikslinga apžvelgti kaip dažniausiai suprantami šakiniai ir tarpšakiniai teisės principai kitų autorių darbuose.

Tarpšakiniai teisės principai, tai teisės principai kurie veikia keliose šakose.²³ Tarpšakiniais teisės principams taip pat priklauso tokie teisės principai kaip *valstybinės proceso kalbos principas, proceso teisingumo principas, proceso viešumo principas, proceso greitumo principas, rungimosi principas*. Visi šie išvardinti principai turi įtakos civiliniame, baudžiamajame ir administraciniame procesuose, tačiau jų veikimas yra skirtingas kiekvienoje teisės šakoje²⁴. Pavyzdžiui *rungimosi principas* baudžiamajame procese veikia ne tik teisminėje baudžiamojo proceso stadijoje, tačiau ir ikiteisminio tyrimo metu. Veikiant rungimosi principui ikiteisminio proceso teisėjas sprendžia suėmimo paskyrimo ar jo termino pratęsimo klausimus, apklausia liudytojus ar nukentėjusiuosius, posėdyje sprendžia dėl ikiteisminio tyrimo nutraukimo²⁵. Skirtingai negu civiliniame procese, kur rungimosi principas veikia tik bylą nagrinėjant teisme. Civiliniame procese rungimosi principas ryškiausiai veikia teikiant įrodymus teismui. Šalis, kuri pateikia daugiau bylų tinkamų įrodymų ir sugeba juos tinkamai pateikti, laimi

¹⁹ BAKŠEVIČIENĖ, R. *Teisės principai Lietuvoje – pagalbinė priemonė aiškinant teisę ar savarankiška vertybiškai orientacinė kategorija?*. Iš *Konstitucionalizmo idėja, bendroji Europos teisė ir Lietuvos konstitucinė tradicija* Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2016, p. 73.

²⁰ Lietuvos Respublikos Konstitucija (su pakeitimais ir papildymais). *Lietuvos aidas*, 1992, Nr. 220-0.

²¹ BAKŠEVIČIENĖ, R. *Teisės principai Lietuvoje – pagalbinė priemonė aiškinant teisę ar savarankiška vertybiškai orientacinė kategorija?*. Iš *Konstitucionalizmo idėja, bendroji Europos teisė ir Lietuvos konstitucinė tradicija* Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2016, p. 75.

²² BAKŠEVIČIENĖ, R. *Teisės principai Lietuvoje – pagalbinė priemonė aiškinant teisę ar savarankiška vertybiškai orientacinė kategorija?*. Iš *Konstitucionalizmo idėja, bendroji Europos teisė ir Lietuvos konstitucinė tradicija* Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2016, p. 76.

²³ VAIŠVILA, A. *Teisės teorija. Ketvirtasis leidimas*. Vilnius: Justitia, 2014, p. 145.

²⁴ GODA, G.; KAZLAUSKAS, M.; ir KUCONIS P. *Baudžiamojo proceso teisė*. Vilnius: valstybinė įmonė Registrų centras, 2011, p. 49.

²⁵ GODA, G.; KAZLAUSKAS, M.; ir KUCONIS P. *Baudžiamojo proceso teisė*. Vilnius: valstybinė įmonė Registrų centras, 2011, p. 59.

ginčą. Baudžiamajame procese rungimosi principo tinkamam veikimui daug įtakos turi ir teisėjas, nes jis turi teisę byloje imtis iniciatyvos. Pažymėtina, kad kai kuriose civilinio proceso ypatingosios teisenos bylose teisėjai taip pat turi plačiai taikyti savo iniciatyvos teises, tačiau daugumoje civilinio proceso bylų tokios teisės teisėjai neturi. Nors tokie skirtumai ir išryškėja kalbant apie proceso teisės principus, tačiau iš esmės, tie proceso teisės principai veikia labai panašiai, nepriklausomai nuo to, kokios bylos kategorijoje jie nagrinėjami.

Išskirtini ir teisės principai, kurie veikia tik vienoje tam tikroje teisės šakoje – *šakiniai teisės principai*. Šie teisės principai doktrinoje yra suprantami kaip principai konkretinantys teisių ir pareigų vienovę kurios nors vienos teisės šakos sąvokomis²⁶. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso²⁷ (toliau - **LR CK**) 6.156 str. nustatyta, kad šalys turi teisę laisvai sudaryti sutartis ir savo nuožiūra nustatyti tarpusavio teises ir pareigas, taip pat sudaryti LR CK nenumatytas sutartis, jeigu tai neprieštarauja įstatymams. Šis teisės principas taikomas tik civilinės teisės santykiuose. Civilinei teisės šakai yra būdingas dispozityvumas, o *sutarčių laisvės principas* padeda tai įgyvendinti. Šio principo turinys susideda iš subjekto pasirinkimo laisvės, sutarties turinio nustatymo laisvės, sutarties formos laisvės²⁸. Taip pat kaip šakinį, specialų civilinės teisės principą galėtų išskirti *civilinio teisinio santykio subjektų lygiateisiškumo* principą, kurio išskirtinis taikymas tik civilinėje teisėje pasižymi tuo, kad civilinio teisinio santykio subjektai yra nepavaldūs vienas kitam, kad jie yra savarankiški bei tuo, kad pagal Lietuvos Respublikos Konstitucijos 29 str. - įstatymui, teismui ir kitoms valstybės institucijoms ar pareigūnams visi asmenys yra lygūs²⁹. Toks įtvirtinimas taip pat kelią pagrįstas abejones, ar lygiateisiškumas nėra sutapatinamas su bendruoju, Lietuvos Respublikos Konstitucijoje įtvirtintu principu.

Baudžiamojoje teisėje ryškiausias ir fundamentaliausias šakinis principas galėtų būti įvardijamas *nullum crimen sine lege* principas, kuris yra įtvirtintas Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso³⁰ (toliau – **LR BK**) 3 str. Šis principas yra pamatinė nuostata, kuri reiškia, kad asmeniui negali atsirasti baudžiamoji atsakomybė, jeigu jo padaryta nusikalstama veika nėra numatyta baudžiamajame įstatyme ir nepaskelbta įstatymo nustatyta tvarka. Tai reiškia, kad asmeniui gali būti paskirta tik tokia bausmė,

²⁶ VAIŠVILA, A. *Teisės teorija. Ketvirtasis leidimas*. Vilnius: Justitia, 2014, p. 146.

²⁷ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 2000, Nr. 74-2262.

²⁸ VILEITA, A. In *Civilinė teisė. Bendroji dalis: vadovėlis*. Vilnius: Justitia, 2009, p. 33.

²⁹ VILEITA, A. In *Civilinė teisė. Bendroji dalis: vadovėlis*. Vilnius: Justitia, 2009, p. 31.

³⁰ Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 2000, Nr. 89-2741.

kuri numatyta baudžiamajame įstatyme. Baudžiamojoje teisėje šis principas taikomas, kai yra keliamas klausimas, ar už atitinkamus veiksmus asmuo gali būti baudžiamas, ir netaikytinas procesiniams baudžiamosios teisės aspektams³¹. Vadovaujantis šiuo principu, asmuo patrauktas baudžiamojon atsakomybėn gali būti tik už tokią veiką, kuri jos padarymo metu buvo numatyta baudžiamajame įstatyme kaip nusikaltimas ar baudžiamasis nusižengimas, taip pat asmeniui draudžiama taikyti griežtesnę bausmę nei nustatyta įstatyme, galiojusiame veikos padarymo metu, išskyrus keletą išimtinių atvejų, kai įstatymų leidėjas gali nustatyti baudžiamojo įstatymo grįžtamąjį galiojimą³².

Atsakomybės individualizavimo principas taip pat teisės teorijoje paprastai išskiriamas kaip baudžiamosios teisės principas. Jis yra viena iš *teisingumo* principo sudedamųjų dalių. Šio principo esmė yra ta, kad bausmė asmeniui, padariusiam nusikalstamą veiką, turi būti skiriama individualiai, t.y. bausmė parenkama atsižvelgiant į padarytos nusikalstamos veikos sunkumą ir ypatingai į asmens, kuriam kyla baudžiamoji atsakomybė, asmenybę³³. Šis principas yra įtvirtintas LR BK 54 str. Baudžiamosios teisės tikslai suponuoja, kad šio principo pritaikomumas yra išskirtinai baudžiamosios teisės sritys.

Administracinėje teisėje taip pat galima išskirti šakinių teisės principų. Lietuvos Respublikos Viešojo administravimo įstatymo³⁴ (toliau taip pat **VAĮ**) 3 str. išskiriami principai, kuriais privalo vadovautis viešojo administravimo subjektai:

- Įstatymo viršenybė. Šis principas reiškia, kad administracinio sprendimo priėmimas ir kiti oficialūs viešojo administravimo subjekto veiksmai turi būti nešališki ir objektyvūs;
- Proporcingumo. Šis principas reiškia, kad administracinio sprendimo mastas ir jo įgyvendinimo priemonės turi atitikti būtinus ir pagrįstus administravimo tikslus;
- nepiktnaudžiavimo valdžia. Šis principas reiškia, kad viešojo administravimo subjektams draudžiama atlikti viešojo administravimo funkcijas neturint šio įstatymo nustatyta tvarka suteiktų viešojo administravimo įgaliojimų arba priimti administracinius sprendimus, siekiant kitų, negu įstatymų ar kitų norminių teisės aktų nustatyta, tikslų;

³¹ DRAKŠAS, R. *Specialieji baudžiamosios atsakomybės principai. Iš Lietuvos Respublikos baudžiamajam kodeksui – 10 metų.* Vilnius: Viešoji įstaiga Registrų centras, 2011, p. 155.

³² DRAKŠAS, R. *Specialieji baudžiamosios atsakomybės principai. Iš Lietuvos Respublikos baudžiamajam kodeksui – 10 metų.* Vilnius: Viešoji įstaiga Registrų centras, 2011, p. 157

³³ PIESLIAKAS, V. *Lietuvos baudžiamoji teisė: pirmoji knyga. Baudžiamasis įstatymas ir baudžiamosios atsakomybės pagrindai.* Vilnius: Justitia, 2006, p. 107.

³⁴ Lietuvos Respublikos viešojo administravimo įstatymas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 1999, Nr. 77-2975.

- tarnybinės pagalbos. Šis principas reiškia, kad viešojo administravimo subjektai, rengdami administracinius sprendimus, prireikus teikia vienas kitam reikalingą informacinę ir kitokią pagalbą;
- efektyvumo. Šis principas reiškia, kad viešojo administravimo subjektas, priimdamas ir įgyvendindamas sprendimus, jam skirtus išteklius naudoja ekonomiškai, rezultatų siekia kuo mažesnėmis sąnaudomis;
- subsidiarumo. Šis principas reiškia, kad viešojo administravimo subjektų sprendimai turi būti priimami ir įgyvendinami tuo viešojo administravimo sistemos lygiu, kuriuo jie yra efektyviausi;
- vieno langelio. Šis principas reiškia, kad asmeniui informacija suteikiama, prašymas ar skundas priimamas ir atsakymas į juos pateikiamas vienoje darbo vietoje. Prašymą ar skundą nagrinėja ir informaciją iš savo administracijos padalinių, pavaldžių subjektų, prireikus – ir iš kitų viešojo administravimo subjektų gauna pats prašymą ar skundą nagrinėjantis ir administracinį sprendimą priimantis viešojo administravimo subjektas, neįpareigodamas tai atlikti prašymą ar skundą padavusį asmenį;
- lygiateisiškumo. Šis principas reiškia, kad viešojo administravimo subjektas, priimdamas administracinius sprendimus, turi atsižvelgti į tai, kad įstatymui visi asmenys lygūs, ir negali varžyti jų teisių ar teikti jiems privilegijų dėl jų lyties, rasės, tautybės, kalbos, kilmės, socialinės ir turtinės padėties, išsilavinimo, religinių ar politinių pažiūrų, veiklos rūšies ir pobūdžio, gyvenamosios vietos ir kitų aplinkybių;
- skaidrumo. Šis principas reiškia, kad viešojo administravimo subjekto veikla turi būti vieša, išskyrus įstatymų nustatytus atvejus;
- atsakomybės už priimtus sprendimus. Šis principas reiškia, kad viešojo administravimo subjektas, priimdamas administracinius sprendimus, turi prisiimti atsakomybę už priimtų administracinių sprendimų sukeltus padarinius;
- naujovių ir atvirumo permainingoms principas. Šis principas reiškia, kad viešojo administravimo subjektas turi ieškoti naujų ir veiksmingų būdų, kaip spręsti problemas, ir nuolat mokytis iš gerosios patirties pavyzdžių;
- išsamumo. Šis principas reiškia, kad viešojo administravimo subjektas į prašymą ar skundą turi atsakyti aiškiai ir argumentuotai, nurodydamas visas prašymo ar skundo nagrinėjimui įtakos turėjusias aplinkybes ir konkrečias teisės aktų nuostatas, kuriomis rėmėsi vertindamas prašymo ar skundo turinį.

Kaip teigia Arvydas Andruškevičius³⁵, VAI įstatymo 3 straipsnyje išvardinti principai ir pateiktas jų apibrėžtumas yra pozityvus reglamentavimo reiškinys. Teisės subjektai, kuriems taikomi šie principai yra orientuoti tinkamai pasirinkti viešojo administravimo vidaus organizavimo ir išorės administracinės veiklos būdus. Teismui šiuo atveju paliekama vertinti ar šie principai buvo tinkamai įgyvendinti viešojo administravimo subjektų.

Teisės principai taip pat gali būti skirstomi į teisės principus veikiančius tik tam tikrame teisės šakos institute³⁶. Kaip pavyzdį galima pateikti *nuosavybės neliečiamumo* principą. Lietuvos Respublikos Konstitucijos 23 str. įtvirtinta, kad nuosavybė yra neliečiama ir nuosavybės teises saugo įstatymai. Lietuvos Respublikos Konstitucinis teismas konstatavo³⁷, kad „*pabrėžiant nuosavybės konstitucinę apsaugą, kartu reikia turėti omenyje ir tai, kad nuosavybės neliečiamumo principas neturi būti traktuojamas kaip absoliutus*“, tai reiškia, kad norint tinkamai įgyvendinti šį Lietuvos Respublikos Konstitucijoje įtvirtintą principą, būtina jį detaliau reglamentuoti atskiruose institutuose. Nuosavybės neliečiamumo principo turinys labiausiai atskleidžiamas daiktinės teisės institute, kuris yra civilinės teisės šakos institutas. Šis teisės principas taip pat yra būdingas ir baudžiamojoje teisėje. Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas konstatavo³⁸, kad „*vienas iš nuosavybės teises ribojančių požymių yra draudimas panaudoti turtą taip, kad kitiems asmenims ar visuomenei dėl to būtų padaryta žala*“. Taigi šis teisės principas veikia tik tam tikruose teisės šakų institutuose, kurie susiję su asmenų nuosavybės teisių įgyvendinimu ir jų ribojimu.

Taigi, teisės principai Lietuvos teisės sistemoje yra suvokiami skirtingai. Nustatyti teisės principų klasifikaciją yra sudėtinga užduotis teisės srities mokslininkams, tačiau atsižvelgiant į tai, kas buvo išdėstyta šioje dalyje, kitoje dalyje bus pabandyta atskleisti kaip teisės principai atsiskleidžia teismų praktikoje ir bus siekiama patvirtinti šiame skyriuje numatytą teisės principų suvokimą. Kaip jau buvo minėta kitose teisės šakose veikiantys teisės principai yra sutapatinami su Lietuvos Respublikos Konstitucijos 109 str. 1 d. įtvirtintu teisės principu, kad teisingumą vykdo tik teismas. Dėl minėtos

³⁵ ANDRUŠKEVIČIUS, A. *Administracinės teisės principai ir normų ribos*. Vilnius: teisinės informacijos centras, 2004, p. 196.

³⁶ BAUBLYS, L., et al. *Teisės teorijos įvadas*. Vilnius: leidykla MES, 2012, p. 234.

³⁷ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo. 1997 m. gegužės 6 d. nutarimas byloje dėl Lietuvos Respublikos valdininkų įstatymo 16 straipsnio pirmosios dalies 2 punkto atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai, pareiškėjas – Anykščių rajono apylinkės teismas, Nr. 13/96.

³⁸ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo. 1997 m. balandžio 8 d. nutarimas Dėl Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodekso 26 straipsnio pirmosios dalies atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai, pareiškėjas – Lazdijų rajono apylinkės teismas, Nr. 12/96-5/97.

priežasties būtų tikslinga atskleisti kaip tas sutapatinimas pasireiškia skirtingų kategorijų bylose ir nustatyti atvejus, kada tai pasireiškia labiau, o kada mažiau.

1.2. Teisės principų taikymo reikšmė ir santykis su teisės normomis

Kaip jau buvo aptarta, teisės principai gali būti skirstomi į Konstitucinius teisės principus ir kitų teisės šakų principus – šakinius ir tarpšakinius, nors doktrinoje ir nėra vieningos nuomonės dėl tokio klasifikavimo, tačiau šiame darbe bus laikomasi būtent teisės principų klasifikacijos. Prieš pradėdant analizuoti teisės principų taikymo tendencijas ir problematiką atskirose bylų kategorijose, tikslinga yra išsiaiškinti kokia yra teisės principų reikšmė bei santykis su teisės normomis.

Pažymėtina, kad teisės teorijoje³⁹ nurodoma, kad teisės principų reikšmė geriausiai atsiskleidžia per jų atliekamas funkcijas. E. Kūris teigia, kad „teisės principai determinuoja teisės normas ir jų taikymą, jie yra tarsi „iš viršaus užkraunami“ ant teisės normų ir tokiu būdu užtikrina, kad teisės normos sudarys vieną visumą ir kad vienoje srityse tam tikrų normų veikimas bus apribotas, užtat jis galės būti išplėstas kitose srityse“. Šis paaiškinimas išplaukia iš teisės principų atliekamų funkcijų. Štai LR CK 1.2. str. komentare, autoriai išskiria⁴⁰ reglamentavimo, interpretavimo, teisės spragų užpildymo ir kolizijų šalinimo funkcijas. Būtent šios funkcijos yra dažniausiai įvardijamos ir kitų autorių darbuose, kai kalbama apie teisės principų funkcijas. Siekiant suprasti, kokią reikšmę turi teisės principų taikymas, tikslinga yra trumpai aptarti kiekvieną iš funkcijų:

- 1) Reglamentavimo funkcija. Jau minėtame LR CK 1.2 str. įtvirtintų principų privalo laikytis valstybė, reglamentuodama civilinius santykius⁴¹. Tai, kad įstatymų leidėjas privalo laikytis teisės principų yra išaiškinęs ir Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas, kuris nutarime konstatavo⁴², kad „<...> Įstatymų leidėjas, nustatydamas socialines (materialines) garantijas einančio pareigas ar buvusio Respublikos Prezidento sutuoktiniui (-ei), yra saistomas Konstitucijoje įtvirtintų konstitucinių visuomenės solidarumo, socialinės darnos, teisingumo, protingumo, proporcingumo, lygiateisiškumo ir teisinės valstybės principų <...>“, panašūs pasisakymai gali būti randami daugelyje Lietuvos Respublikos Konstitucinio

³⁹ BAUBLYS, L., et al. *Teisės teorijos įvadas*. Vilnius: leidykla MES, 2012, p. 244-245.

⁴⁰ MIKELĖNAS, V.; VILEITA, A.; ir TAMINSKAS, A. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Pirmoji knyga: bendrosios nuostatos*. Vilnius: Justitia, 2001, p. 60.

⁴¹ MIKELĖNAS, V.; VILEITA, A.; ir TAMINSKAS, A. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Pirmoji knyga: bendrosios nuostatos*. Vilnius: Justitia, 2001, p. 60.

⁴² Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo. *2017 m. gruodžio 15 d. nutarimas Dėl Lietuvos Respublikos prezidento įstatymo 23 straipsnio 4 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai, pareiškėjas – Vyriausybė, Nr. KT19-N9/2017*.

Teismo nutarimų. Toks išaiškinimas suponuoja, kad teisės principų atliekama reglamentavimo funkcija reiškia, kad visi teisės aktai iš esmės turi neprieštarauti ir atitikti įtvirtintus teisės principus.

- 2) Teisės spragų užpildymo funkcija. Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas savo nutarime konstatavo⁴³, kad „*Tokiais atvejais nepaneigiama galimybė teismams tam tikru mastu teisės spragas užpildyti ad hoc ir taikant teisę (inter alia naudojantis teisės analogija, taikant bendruosius teisės principus, taip pat aukštesnės galios teisės aktus, pirmiausia Konstituciją)*“. Tai iš esmės reiškia, kad teismai gali naudotis teisės principais siekdami užpildyti teisės spragas tam tikram atvejui. Teisėjai pasinaudodami teisės principais ir sureguliuodami teisinius santykius byloje, užpildydami spragas, sukurtą reguliavimo taisyklę gali panaudoti būtent tik tam atvejui, o kitose bylose teisėjai sukurtą *ad hoc* taisyklę galės naudoti kaip teisės šaltinį;
- 3) Kolizijų šalinimo funkcija. Ši funkcija reiškia, kad esant dviejų normų konkurencijai, reikia taikyti tą normą, kuri labiau atitinka teisės principą⁴⁴.
- 4) Interpretavimo funkcija. Ši funkcija reiškia, kad teisės normos turi būti taikomos taip, kad atitiktų principų esmę. Ši funkcija yra plačiai naudojama Lietuvos Teismų praktikoje⁴⁵.

Analizuojant teismų praktiką, daugiausia bus susiduriama su teisės principų interpretavimo funkcija, kuri veikia teismams aiškinant teisės normas, todėl tikslinga išsiaiškinti koks yra teisės principų ir teisės normų tarpusavio santykis. Valentinas Mikelėnas išskyrė⁴⁶ H. Hart teiginius, kur jis nurodo tris teisės principų bruožus:

- Principai yra ne konkrečios elgesio taisyklės, o platūs, bendrojo pobūdžio, nekonkretizuoti elgesio standartai;
- Teisės principai „daugiau ar mažiau aiškiai nurodo tam tikrą siekį, tikslą, teisės turėjimą ar vertybę, todėl tam tikra prasme manoma, kad pageidautina juos ginti“;
- Principams nebūdingas sprendžiamasis pobūdis, t.y. remiantis jais paprastai aiškinamos teisės normos, taikomos sprendžiant konkrečią bylą. Vadovaujantis

⁴³ Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo. 2010 m. lapkričio 29 d. nutarimas *Dėl Lietuvos Respublikos įstatymo „dėl SSRS okupacijos žalos atlyginimo“, Lietuvos Respublikos asmenų, represuotų už pasipriešinimą okupaciniams režimams, teisių atkūrimo įstatymo (1998 m. kovo 12 d. redakcija) <...> atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai, pareiškėjas – Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, Nr. 09/2008.*

⁴⁴ MIKELĖNAS, V.; VILEITA, A.; ir TAMINSKAS, A. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Pirmoji knyga: bendrosios nuostatos*. Vilnius: Justitia. 2001, p. 60.

⁴⁵ MIKELĖNAS, V.; VILEITA, A.; TAMINSKAS, A. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Pirmoji knyga: bendrosios nuostatos*. Vilnius: Justitia, 2001, p. 61.

⁴⁶ MIKELĖNIENĖ, D., MIKELĖNAS, V. *Teismo procesas: teisės aiškinimo ir taikymo aspektai*. Vilnius, Justitia, 1999, p. 226.

teisės principais dažniausiai nustatoma, reikia taikyti tam tikrą teisės normą ar jos, kaip prieštaraujančios teisės principui, nederą taikyti.

Teisės teorijoje taip pat ryškiausiai išskiriami⁴⁷ teisės principų skirtumai, nurodomas teisės principų ir normų apibūdinamo elgesio modelio pobūdžio skirtumas, tai reiškia, kad teisės normose yra nurodoma ką tiksliai reikia padaryti norint įgyvendinti savo teises, o teisės principai priešingai, nurodo tam tikrus orientyrus ir siekius, tiksliai nenurodydami subjektų teisių ir pareigų, kurių iš jų yra reikalaujama. Šį skirtumą sukonkretino Giedrė Lastauskienė, nurodydama⁴⁸, kad „teisės principas – teisiškai reikšmingą elgesį aprašanti nuostata, tai ypatinga preskripcija, tai toks elgesio modelis, kuris turi tikslą (išreikšti ir apsaugo tam tikrą vertybę) ir sumodeliuotą to tikslo siekti padedantį elgesį.“. Taip pat ryškus skirtumas yra tarp teisės principų ir teisės normų yra jų pritaikymas, kai susikerta du teisės principai arba dvi teisės normos. Esant normų kolizijai, viena iš normų tiesiog yra netaikoma, o esant situacijai, kai galima taikyti keletą principų negali būti netaikytino principo, tokiais atvejais stipresnis principas įtvirtinamas labiau, intensyviau negu silpnesnis⁴⁹. Kitas skirtumas yra teisės normų ir teisės principų turinio nustatymas. Teisės normos turiniui nustatyti daugiausia naudojama lingvistinė jos analizė, o nustatyti teisės principų turinį yra apskritai problemiška⁵⁰ dėl jo abstraktumo. Taigi, esant tokiems teisės principų ir teisės normų skirtumams dažniausiai teisės principų pritaikomumas priimant teisinius sprendimus apsiriboja tik daliniu sprendimo priėmimu.

Teisės principų pritaikomumo teismo sprendimuose problematiką nagrinėjo Rūta Latvelė disertacijoje „teisėjo vaidmuo aiškinant teisę“. Disertacijoje buvo išskiriama⁵¹ teisės principų problema pasireiškianti tuo, kad principų iš esmės negalima taikyti be jokių apribojimų, teisės principai neturi griežtai apibrėžto turinio. Dėl šių problemų autorė, padarė išvadą⁵², kad teisės principų vaidmuo ir potencialas teisėjui aiškinant teisę yra pervertinamas, nes nėra aiškiai suformuluotų taisyklių kaip teisės principai turėtų būti taikomi ir jie yra daugiau „mistiniai“ dalykai. Toks požiūris negali būti laikomas klaidingu, tačiau nors teisės principų pritaikomumas aiškinant teisę ir yra sudėtingas, bet visgi privalomas.

Teisės principai yra reikšmingi ir tuo, kad jų pagrindu gali būti aiškinama teisė. Doktrinoje egzistuoja bendrųjų teisės principų teisės aiškinimo metodas. Šio aiškinimo

⁴⁷ BAUBLYS, L., et al. *Teisės teorijos įvadas*. Vilnius: leidykla MES, 2012, p. 231-232.

⁴⁸ LASTAUSKIENĖ, G. *Korektiško teisės principų taikymo prielaidos*. *Teisė*, 2012, t. 85, p. 48.

⁴⁹ LASTAUSKIENĖ, G. *Korektiško teisės principų taikymo prielaidos*. *Teisė*, 2012, t. 85, p. 48.

⁵⁰ LASTAUSKIENĖ, G. *Korektiško teisės principų taikymo prielaidos*. *Teisė*, 2012, t. 85, p. 48.

⁵¹ LATVELĖ, R. *Teisėjo vaidmuo aiškinant teisę: daktaro disertacija*. Socialiniai mokslai, teisė (01S). Vilnius: Vilniaus universitetas. 2010, p. 125.

⁵² LATVELĖ, R. *Teisėjo vaidmuo aiškinant teisę: daktaro disertacija*. Socialiniai mokslai, teisė (01S). Vilnius: Vilniaus universitetas. 2010, p. 136.

pagrindu, pirmiausia yra analizuojamas teisės normos santykis su bendraisiais teisės principais⁵³. Išsiaiškinus ar taikoma teisės norma neprieštaruja bendriesiems teisės principams, galima nustatyti ar ta pati teisės norma neprieštaruja ir Lietuvos Respublikos Konstitucijai. Taigi, teisės normą galima taikyti tik tokiais atvejais, kai ji nepažeidžia teisės principų. Atrodo lyg ir viskas teisinga, tačiau yra autorių⁵⁴, kurie nesutinka su tokia metodologija, pagal kurią yra reikalaujama patikrinti teisės normos derėjimą su teisės principu. Teigiama, kad esant privalomumui patikrinti kiekvienos teisės normos derėjimą su teisės principais priimant sprendimus ir atliekant teisinį argumentavimą būtų sukurtos teorinės prielaidos, kad vos ne kiekviename ginče galėtų būti suformuluotas individualus teisinis sprendimas, kuris galėtų daryti išimtis bendrame teisiniame reguliavime, o tai darytų teisę neaiškia. Šis požiūris, kad reikalaujama patikrinti teisės normų derėjimą su principais iš esmės reiškia, kad siekiant priimti teisinius sprendimus, bylose yra siekiama teisingumo⁵⁵. Pasitelkiant principus yra perteikiamos tam tikros vertybės, kurios visuomenėje yra tarsi visuotinai priimtinos ir pripažįstamos. Tokia išvada galėtų suponuoti tai, kad teisėjai susiduria su tokia situacija, kurios nereguliuoja pozityvioji teisė, turi galimybę išeiti iš reguliavimo ribų ir bandyti „pritempti“ sprendimą prie tokio, kuris atitiktų teisės principų saugomas vertybes, nors galbūt ir nevysiškai atitiktų elgesio reikalavimus, kurie yra keliami teisės normų. Valentinas Mikelėnas šią problemą nagrinėdamas teigė⁵⁶, kad „teisės principai, jeigu jais bus operuojama neatsakingai, gali dar labiau padidinti teisės neaiškumą ir neapibrėžtumą. Jeigu jau teisėjas gali ignoruoti aiškia žodžio reikšmę, tai išplėsti ar susiaurinti kokio nors teisės principo turinį jam dar paprasčiau“. Teisės principų problematiką teismams pateikiant argumentus jau buvo paliesta pirmajame šios magistro darbo dalies skyriuje. Jau analizuoto straipsnio autorė⁵⁷ teigia, kad teisės principai veikdami tik tam tikrose teisės šakose, yra pritempiami prie praktinio gyvenimo ir tai įgauna laisvo norimos faktinių bylos aplinkybių interpretavimo traktuotės spalvą. Autorė išskyrė⁵⁸ Giedrės Lastauskienės aptartą mintį: „Kas jau vis dažniau pasakoma garsiai, yra požymių, kad sprendžiant teisinius ginčus teisės principų taikymas tampa ne argumentavimo, bet priimtos teisinės pozicijos pateisinimo priemone.“

⁵³ MIKELĖNIENĖ, D.; MIKELĖNAS, V. *Teismo procesas: teisės aiškinimo ir taikymo aspektai*. Vilnius, Justitia. 1999, p. 226.

⁵⁴ LASTAUSKIENĖ, G. *Korektiško teisės principų taikymo prielaidos*. *Teisė*, 2012, t. 85, p. 53.

⁵⁵ LASTAUSKIENĖ, G. *Korektiško teisės principų taikymo prielaidos*. *Teisė*, 2012, t. 85, p. 52.

⁵⁶ MIKELĖNAS, V. *Interpretacinis žaismas, arba kaip kurti teisę be parlamento*. *Jurisprudencija*, 2009, 2(116), p. 86.

⁵⁷ BAKŠEVIČIENĖ, R. *Teisės principai Lietuvoje – pagalbinė priemonė aiškinant teisę ar savarankiška vertybiškai orientacinė kategorija?*. Iš *Konstitucionalizmo idėja, bendroji Europos teisė ir Lietuvos konstitucinė tradicija* Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2016, p. 73.

⁵⁸ BAKŠEVIČIENĖ, R. *Teisės principai Lietuvoje – pagalbinė priemonė aiškinant teisę ar savarankiška vertybiškai orientacinė kategorija?*. Iš *Konstitucionalizmo idėja, bendroji Europos teisė ir Lietuvos konstitucinė tradicija* Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2016, p. 73

Galiausiai šiame straipsnyje padaroma išvada⁵⁹, kad teisės principai tapo procedūrinio teisingumo dalimi prie kurių dar papildomai yra pasitelkiamos faktinės bylos aplinkybės siekiant jas pripažinti. Šiame magistro darbe analizuojant teismų praktiką, bus bandoma atskleisti kaip teismų argumentavime pasireiškia teisės principai.

Taip pat galima išskirti teisės teorijoje⁶⁰ nurodomus bendruosius teisės principų ir teisės normų požymius:

- 1) Tiek teisės normos, tiek teisės principai yra elgesio modeliai, kurie nurodo kaip turėtų būti elgiamasi tam tikromis situacijomis. Taigi, nors teisės principai taikomi teismų sprendimuose atlieka daugiau pagalbinę funkciją siekiant išaiškinti atitinkamas teisės normas, tačiau visgi jie yra elgesio standartai, kuriais privalu vadovautis, nors jiems ir trūksta konkretumo, bet jie yra visuotinai privalomi;
- 2) Tiek teisės principai, tiek teisės normos egzistuoja ne mechaniškai, o juos sieja organiška sąsaja. Jie tarpusavyje yra glaudžiai susiję ir vienas kitą papildo;
- 3) Teisės principai ir teisės normos yra bendrojo pobūdžio standartai, nes teisė yra bendras visuomenės reiškinys;
- 4) Teisės principai ir teisės normos yra viešojo pobūdžio standartai.

Apibendrinant galima teigti, kad teisės principų reikšmingumas yra jų atliekamose funkcijose, t.y. reglamentavimo, spragų šalinimo, interpretavimo ir kolizijų šalinimo. Teisės principų visuma ir įvairiapusiškumas suponuoja, kad teismai turi galimybę juos taikyti daugelyje situacijų ir išspręsti atitinkamas problemas su kuriomis susiduriama priimant sprendimus. Teisės principai kaip teisės aiškinimo priemonė turbūt yra reikšmingiausia teisės principų atliekama funkcija, tačiau ir sudėtingiausia užduotis teisėjams tinkamai ją išnaudoti. Teisės principų traktavimas ir pasirėmimas jais pateikiant argumentus gali būti įvairus bei dažnai naudojamas klaidingai, sutapatinant konstitucinius teisės principus su tam tikroje šakoje veikiančiais teisės principais ir naudojami kaip priemonė pateisinti teismo priimtus sprendimus. Šiame darbe toliau bus analizuojamas teisės principų taikymas skirtingų kategorijų bylose ir bus siekiama atskleisti tendencijas, kaip teisės principai taikomi. Pateikiami pavyzdžiai teorinėje (šioje) darbo dalyje aprašytos teisės principų pritaikomumo problematikos. Taigi, tikslinga būtų išsiaiškinti kaip teismai traktuoja teisės principus argumentuodami savo sprendimus? Kokie teisės principų taikymo ypatumai pasireiškia priklausomai nuo to, kokia byla yra nagrinėjama

⁵⁹ BAKŠEVIČIENĖ, R. *Teisės principai Lietuvoje – pagalbinė priemonė aiškinant teisę ar savarankiška vertybiškai orientacinė kategorija?*. Iš *Konstitucionalizmo idėja, bendroji Europos teisė ir Lietuvos konstitucinė tradicija* Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2016, p. 76.

⁶⁰ BAUBLYS L., et al. *Teisės teorijos įvadas*. Vilnius: leidykla MES, 2012, p. 230.

teisme? Ar teisės principai yra naudojami kaip priemonė pateisinti savo priimtus sprendimus?

2. TEISĖS PRINCIPŲ TAIKYMAS SKIRTINGŲ KATEGORIJŲ BYLOSE

2.1. Teisės principų taikymas civilinių bylų kategorijoje

LR CK 1.5 str. 1 dalyje įtvirtinta, kad civilinių teisinių santykių subjektai, įgyvendindami savo teises bei atlikdami pareigas, privalo veikti pagal teisingumo, protingumo ir sąžiningumo reikalavimus. Šioje straipsnio dalyje įtvirtinti principai yra bendrieji teisės principai, kaip jau buvo aptarta pirmojoje šio magistro darbo dalyje, jie yra taikomi visose teisės šakose. Šie principai taikomi visuose civilinės teisės pošakiuose ir institutuose: daiktinėje, šeimos, paveldėjimo, prievolių teisėje, o būtinumą taikyti šiuos principus galima rasti kituose LR CK straipsniuose. Šioje normoje nėra atskleidžiamas principų turinys, o tai paliekama atlikti teismų praktikai ir teisės doktrinai⁶¹. Įstatymų leidėjas objektyviai negali sukurti taisyklės ar sprendimo varianto kiekvienai faktinei situacijai, todėl ši norma yra laikoma lanksčia norma, leidžiančia konkrečioje situacijoje užtikrinti priešingų interesų pusiausvyrą, atsižvelgti į konkrečios situacijos ypatumus bei užpildyti teisinio reglamentavimo spragas ir šitaip sumažinti neigiamus pozityviosios teisės sukeltus padarinius, kurių įstatymų leidėjas, priimdamas vieną ar kitą normą, negalėjo numatyti.

Taigi, LR CK yra tiesiogiai įtvirtinti bendrieji teisės principai, kurie yra patys fundamentaliausi. *Teisingumo, protingumo ir sąžiningumo* principai atlieka reglamentavimo, interpretavimo, teisės spragų užpildymo ir kolizijų šalinimo funkcijas⁶². Pačioje teisės normoje nėra įtvirtinto jų turinio, tačiau doktrina šį turinį yra dalinai atskleidusi. *Teisingumo principo* taikymas civiliniuose teisiniuose santykiuose suprantamas⁶³ kaip reiškiantis moralinę žmogaus nuostatą ir kriterijų, pagal kurį vertinami visi asmenų poelgiai. Teisingumas ir neteisingumas nustatomi remiantis kitais moraliniais kriterijais – gėriu ir blogiu, lygybe ir nelygybe, žmoniškumu ir nežmoniškumu, protingumu ir neprotingumu, sąžiningumu ir nesąžiningumu. Teisingumas reikalauja atsižvelgti ne tik į kreditoriaus, bet ir pagrįstus skolininko interesus. Taip pat nurodoma, kad tai apima teismų pareigą esant toms pačioms faktinėms aplinkybėms vienodai aiškinti ir taikyti teisę. *Protingumo* principas suprantamas⁶⁴ kaip asmens pareiga elgtis apdairiai, rūpestingai, atidžiai, teisingai ir sąžiningai, o taip pat

⁶¹ MIKELĖNAS, V.; VILEITA, A.; ir TAMINSKAS, A. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras*. Pirmoji knyga: bendrosios nuostatos. Vilnius: Justitia, 2001, p. 75.

⁶² MIKELĖNAS, V.; VILEITA, A.; ir TAMINSKAS, A. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras*. Pirmoji knyga: bendrosios nuostatos. Vilnius: Justitia, 2001, p. 78

⁶³ MIKELĖNAS, V.; VILEITA, A.; ir TAMINSKAS, A. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras*. Pirmoji knyga: bendrosios nuostatos. Vilnius: Justitia, 2001, p. 75-76.

⁶⁴ MIKELĖNAS, V.; VILEITA, A.; ir TAMINSKAS, A. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras*. Pirmoji knyga: bendrosios nuostatos. Vilnius: Justitia, 2001, p. 77.

asmens pareiga domėtis savo teisėmis ir pareigomis. *Sąžiningumo* principo turinys yra kiek sudėtingesnė kategorija ir žvelgiant doktrininiu požiūriu⁶⁵ pagal objektyvųjį kriterijų jis gali apimti tiek protingumo, tiek sąžiningumo principus. Objektyvusis kriterijus reiškia, kad reikia nustatyti ar asmuo turėjo ką nors žinoti, daryti ar nedaryti, o subjektyvusis kriterijus reiškia ar asmuo galėjo ką nors žinoti, daryti ar nedaryti atsižvelgiant į asmens amžių, išsilavinimą, išprusimą, gyvenimo patirtį, faktines bylos aplinkybes ir kitus kriterijus. Teismai taikydami *sąžiningumo* principą privalo įvertinti tiek objektyvųjį, tiek subjektyvųjį kriterijus. Mokslinių publikacijų autoriai, nurodo⁶⁶, kad LR CK *sąžiningumo* principas yra laikomas ypatingos svarbos principu, jis atskiruose straipsniuose yra paminėtas daugiau nei 170 kartų. Kaip pavyzdį galima paimti atitinkamą institutą ir nustatyti *sąžiningumo* principo taikymo ypatumus. Autoriai toliau analizuodami sąžiningumo principą Lietuvos teismų praktikoje civilinėse bylose kylančius ginčus dėl netesybų mažinimo. Pagal Lietuvoje susiklosčiusią praktiką protingas netesybų dydis laikomas 0.02 proc., tačiau tai negali būti laikoma nekintančiu rodikliu, kadangi kiekvienu atveju šalių prievoliniai santykiai turi individualių ypatumų. Lietuvos kasacinio teismo praktikoje pažymima, kad „*teismas, nustatydamas, ar yra pagal CK 6.73 str. ir 6.258 str. straipsnių nuostatas pagrindas pripažinti netesybas neprotingai didelėmis ir dėl to jas mažinti, ir spręsdamas, iki kokio dydžio jas mažinti, kiekvienu atveju turi vertinti konkrečios bylos aplinkybes (šalių sutartinių santykių pobūdį, ar nebuvo susitarimo taikyti išimtinės arba alternatyvias netesybas, prievolės vertę, prievolės pažeidimo aplinkybes, kreditoriaus patirtų nuostolių dydį) bei vadovautis teisingumo, protingumo, sąžiningumo principais ir siekti nepažeisti sutarties šalių interesų pusiausvyros*“⁶⁷. Išanalizavę dar keletą institutų nagrinėtų civilinėse bylose, autoriai padaro išvadą, kad teismų argumentacija ir teisės taikymas suformuoja tam tikrus sąžiningumo taikymo atvejus, t. y. nustatomas *sąžiningumo* principo turinys atskiruose prievoliniuose santykiuose⁶⁸. Tokios padarytos išvalgos suponuoja išvadą, kad teismai taikydami šiuos principus kiekviename institute tai turėtų daryti remdamiesi vis kitokiais standartais ir kaip matyti, teismų praktikoje tokių atvejų pasitaiko, tačiau tendencija yra kitokia.

⁶⁵ MIKELĖNAS, V.; VILEITA, A.; ir TAMINSKAS, A. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Pirmoji knyga: bendrosios nuostatos*. Vilnius: Justitia, 2001, p. 77.

⁶⁶ ARLAUSKAS, S.; JOKUBAUSKAS, R. *Sąžiningumo principas prievoliniuose teisiniuose santykiuose*. Jurisprudencija, 2013, Nr. 20(4), p. 1369.

⁶⁷ ARLAUSKAS, S.; JOKUBAUSKAS, R. *Sąžiningumo principas prievoliniuose teisiniuose santykiuose*. Jurisprudencija, 2013, Nr. 20(4), p. 1385.

⁶⁸ ARLAUSKAS, S.; JOKUBAUSKAS, R. *Sąžiningumo principas prievoliniuose teisiniuose santykiuose*. Jurisprudencija, 2013, Nr. 20(4), p. 1385.

Teismai taikydami principus ir tikrindami teisės normų suderinamumą su teisės principais iš esmės tarsi turėtų jų taikymą pagrįsti argumentuodami, kodėl vienu ar kitu atveju buvo pritaikytas pasirinktas principas. Ar tai buvo padaryta, nes teismui pritrūko argumentų, ar teisės principo pritaikymas išsprendžia teisės spragą ar kitą priežastį. Analizuojant LAT sprendimus priimtus civilinių bylų kategorijoje, išryškėja tendencija, kad teismai *teisingumo, protingumo ir sąžiningumo* principus taiko kartu⁶⁹. Kaip tipinis pavyzdys – tarkim LAT nutartyje⁷⁰, kurioje Vyriausiasis policijos komisariatas ir Policijos departamentas prašė regreso tvarka priteisti iš atsakovo nuostolius dėl to, kad sulaikant įtariamąjį (atsakovą) buvo sužalotas pareigūnas. Išplėstinė teisėjų kolegija aiškindama apie asmens teisę priteisti žalos atlyginimą iš ją padariusio asmens, privalo įrodyti tikrąjį žalos dydį ir esant atvejus, kai sužalotam pareigūnui yra išmokama didesnė kompensacija nei realiai patirta žala, ji gali būti mažinama. Teismas pateikęs tokius argumentus, konstatavo, kad tai atitinka *teisingumo, protingumo ir sąžiningumo* principus įtvirtintus LR CK 1.5 str. Kitoje LAT civilinių bylų skyriaus byloje⁷¹, kurioje ieškovas prašė nustatyti servitutą, suteikiantį teisę pastato savininkei naudotis atsakovės žemės sklypu. Šioje byloje pirmųjų instancijų teismai pateikdami argumentus siekiant nustatyti kompensaciją sklypo savininkui dėl nustatomo servituto, rėmėsi *teisingumo, protingumo ir sąžiningumo* principais, vėlgi tik paminėdami, kad viešpataujančiojo ir tarnaujančiojo daiktų savininkų ir interesų pusiausvyra būtų užtikrinta ir tai neprieštarauja *teisingumo, protingumo ir sąžiningumo* principams. LAT šioje byloje pakeitė žemesnės instancijos sprendimą. Iš šių bylų galima įžvelgti tendenciją, kad teismai taikydami bendruosius teisės principus, o būtent *teisingumo, protingumo ir sąžiningumo* principus tiesiogiai taiko juos kartu, taip, kaip jie įtvirtinti LR CK 1.5 str. Būtent dėl tokios normos egzistavimo LR CK būtų galima paaiškinti šių principų taikymą kartu, suliejant jų reikšmingumą bei turinį į vieną ir neskiriant dėmesio kiekvienam principui atskirai. Toks šių principų taikymas

⁶⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2017 m. kovo 2 d. nutartis byloje UAB „Rietavo veterinarinė sanitarija“ v. BUAB „Ūkio bankas, Nr. e3K-3-105-219/2017; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2017 m. vasario 8 d. nutartis, byloje Nr. 3k-3-16-969/2017; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2016 m. gruodžio 14 d. nutartis byloje UAB „15min“ v. UAB „Lrytas“, Nr. e3K-3-513-916/2016; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2016 m. lapkričio 23 d. nutartis byloje UAB „Druskininkų sodybos“ v. T. P., J. K., V. K., Nr. 3K-3-465-686/2016; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2016 m. spalio 6 d. nutartis byloje UAB „Šiaulių vandenys“ v. UAB „Odos gaminiai“, Nr. 3K-3-406-219/2016; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2016 m. birželio 30 d. nutartis byloje A. S., V. S. v. V. V., Šalčininkų rajono 2-ojo notaro biuro notarė, Nr. 3K-3-338-969/2016. ir kitos.

⁷⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus išplėstinė teisėjų kolegija. 2008 m. lapkričio 17 d. nutartis civilinėje byloje Policijos departamentas prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos, Vilniaus miesto vyriausiasis policijos komisariatas v. įtariamasis, Nr. 3K-7-496/2008.

⁷¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2017 m. gegužės 4 d. nutartis civilinėje byloje uždaroji akcinė bendrovė „Green Hotel“ v. akcinė bendrovė „Swedbank“, Nr. 3K-3-220-248/2016.

kartu tik pagrindžia šio magistro darbo 1 dalyje išsakytas mintis ir kol kas tik patvirtina teiginius. Kyla pagrįstas klausimas ar teismai taikydami šioje LR CK normoje įtvirtintus principus, privalo argumentuoti tokį pasirinkimą? Iš teismų aukščiau nurodytos teismų praktikos, akivaizdu, kad teismai nėra linkę tokius argumentus dėl teisės principų pritaikymo, pateikti ir dažniausiai juos taiko mechaniškai, nors iš esmės turėtų būti kitaip.

Taikydami LR CK 1.5 str., teismai privalo argumentuoti kodėl vienu ar kitu atveju buvo pritaikyti bendrieji *teisingumo, protingumo, sąžiningumo principai*, tokią teismų pareigą yra nurodęs ir LAT byloje⁷² išaiškinęs, kad „*Aiškinant sutartį būtina vadovautis ir CK 1.5 straipsnyje įtvirtintais bendraisiais teisės principais. Tai reiškia, kad sutarties sąlygos turi būti aiškinamos taip, kad aiškinimo rezultatas nereikštų nesąžiningumo dėl vienos iš šalių. Kartu tai įpareigoja teismą argumentuoti savo priimtą sprendimą, pagrindžiant, kodėl būtent toks teismo sprendimas labiausiai atitinka teisingumo, protingumo ir sąžiningumo kriterijus*“. Pažymėtina, kad paminėtoje byloje teismas pasisakė tik dėl pareigos atsižvelgti į atitinkamo principo turinį ir nustatyti jų sąsają su faktinėmis aplinkybėmis aiškinant sutartis civilinėse bylose. Pažymėtina, kad doktrinoje kiekvieno principo turinys, kuris įtvirtintas minėtoje teisės normoje, yra atskleistas, bent jau dalinai, kaip jau buvo analizuota šiame skyriuje, aptariant kiekvieną iš LR CK 1.5 str. įtvirtintų principų. Yra nustatytas tam tikras turinys ir „gairės“, kuriomis teoriškai turėtų vadovautis teismai taikydami vieną ar kitą principą. Su tokia išvada galima sutikti, kaip jau ir anksčiau analizuotose LAT bylose buvo galima įžvelgti tokią tendenciją, kad teismai taikydami bendruosius teisės principus, nustato tam tikrus kriterijus, kuriais vadovaudamasis teismai privalo taikyti sąžiningumo principą, įvertindamas faktines aplinkybes ir sąžiningumo principo turinį. Pažymėtina, kad remiantis Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso⁷³ 353 str. 1 d. LAT yra saistomas nustatytų faktinių aplinkybių žemesnės instancijos teismuose, todėl vertinant ar tam tikra aplinkybių visuma leidžia daryti išvadą, kad buvo pažeistas *sąžiningumo* principas yra žemesnių instancijų teismų pareiga, tačiau visgi LAT yra paskutinės instancijos teismai, todėl būtent šio teismo suformuotomis teisės principų taikymo taisyklėmis privalo vadovautis kiti teismai sprenddami bylas.

LAT remdamasis teisės principais ne visada tai daro tik paminėdamas *teisingumo, protingumo, sąžiningumo* principus ir neišskira šių principų turinio atskirai. Štai vienoje

⁷² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2005 m. spalio 17 d. nutartis civilinėje byloje žemės ūkio bendrovė „Minija“ v. akcinė bendrovė „Žemaitijos pienas“, Nr. 3K-3-488/2005.

⁷³ Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 2002, Nr. 36-1340.

LAT nutartyje⁷⁴, kurioje buvo nagrinėjamas kreditoriaus prašymas areštuoti skolininko turtą, siekiant jog būtų užtikrinti kreditoriaus interesai. Tokia galimybė civilinio proceso kodekse yra numatyta, tačiau teismui pritaikius tokias priemones tai reikštų, kad kreditorius nebegalės visiškai vykdyti savo veiklos. Šioje byloje buvo pabrėžta, kad „Teisingumo principas yra universalus principas, kuris, be kita ko, suponuoja ir tai, kad bet kokios valstybės taikomos poveikio priemonės turi būti proporcingos (adekvačios) teisės pažeidimui bei turi atitikti siekiamus teisėtus tikslus, neturi varžyti asmens akivaizdžiai labiau negu reikia šiems tikslams pasiekti, be to, teisingumas gali būti įgyvendinamas tik užtikrinant interesų pusiausvyrą bei išvengiant socialinio gyvenimo nestabilumo“. Teismas sprendė, kad kreditoriui pritaikius tokias priemones bei remiantis teisingumo principu būtų sukelta per daug neigiamų padarinių, todėl prašymas buvo atmestas. Šioje byloje teisingumo principo turinys ir teismo išaiškinimai neleido pritaikyti konkrečios normos, nes taip būtų pažeisti kitų asmenų teisėti interesai. Tokiu būdu šioje byloje pasireiškė teisės principų interpretavimo funkcija.

Protingumo principas civilinių bylų praktikoje labai dažnai pasireiškia bylose, kuriose yra nagrinėjamas klausimas dėl sutarčių aiškinimo, nustatant tikrąją sutarties šalių valią. Štai vienoje LAT byloje buvo išaiškinta⁷⁵, kad protingumo principas reikalauja aiškintis tikrąją sutarties šalių valią, neapsiribojant pažodiniu sutarties teksto aiškinimu. Tai iš esmės reiškia, kad aiškinant sutarties nuostatas ir vadovaujantis LR CK 6.193 str. 1 d. įtvirtinta nuostata, kad „Aiškinant sutartį, pirmiausia turi būti nagrinėjami tikrieji sutarties šalių ketinimai, o ne vien remiamasi pažodiniu sutarties teksto aiškinimu. Jeigu šalių tikrų ketinimų negalima nustatyti, tai sutartis turi būti aiškinama atsižvelgiant į tai, kokią prasmę jai tokiomis pat aplinkybėmis būtų suteikę analogiški šalims protingi asmenys“. Šiame straipsnyje įtvirtinta „protingo asmens“ kategorija iš esmės reiškia, kad teismas vadovaudamasis šia norma turi pats nustatyti, koks asmuo yra laikomas protingu būtent atsižvelgiant į pateiktas faktines aplinkybes, tai tarsi informacijos skleidimas, kokio elgesio yra tikimasi iš asmens atsižvelgiant į situaciją. Protingo asmens kategorija, kaip ir buvo minėta anksčiau, yra sudedamoji *protingumo* principo dalis, todėl iš esmės toks normos aiškinimas reiškia tinkamą protingumo principo taikymą. Tai yra tik kategorijos, kurios atsiranda aiškinant teisės normas ir nustatant kriterijus, kurių vien teisės normų pagalba nustatyti yra tiesiog neįmanoma dėl skirtingų faktinių aplinkybių, kurios nustatomos konkrečioje situacijoje, todėl teisės principai atlikdami savo funkciją

⁷⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2002 m. sausio 21 d. nutartis civilinėje byloje Šveicarijos įmonė „Apatit Fertilizers S.A.“ v. akcinė bendrovė „Lifosa“, Nr. 3K-3-146/2002.

⁷⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2016 m. rugsėjo 23 d. nutartis civilinėje byloje L. K. v. E. K., Nr. 3K-3-405-687/2016.

padeda sureguliuoti tokius atvejus, kai normos tiesiog neužtenka. Pažymėtina, kad vertinant teisės principų taikymą bylose, kuriose nagrinėjami klausimai dėl sutarčių aiškinimo, kartu su bendraisiais teisės principais veikia ir specialusis civilinės teisės principas – *sutarčių laisvės principas*. Šis principas be kita ko yra įtvirtintas ir LR CK 6.156 str. Šį principą sieja glaudus ryšys su bendraisiais teisės principais. LAT yra išaiškinęs⁷⁶, kad „*Sutarties laisvės principas valstybės pripažįstamas ir ginamas tikslingai – jis suteikia reikšmę suderintiems šalių tarpusavio ketinimams. Šalių pasiektas susitarimas įformintas teisės aktų pripažįstama tvarka tampa teisiškai įpareigojančiu aktu ir reikšmingu visuomeninės savireguliacijos instrumentu. Šis aktas (susitarimas) nustato teises ir pareigas. <...> Teisėjų kolegija pažymi, kad teismas, sprenddamas sutartinių ginčų klausimus, nuo sutarties sąlygų turinio gali (ir privalo) nukrypti ir vadovautis teisės normomis tik tada, kai šalių sutartis prieštarauja bendriesiems teisės principams (CK 1.5 straipsnis) <...>“.*

Iš tokio teismo išaiškinimo galima teigti, kad *sutarčių laisvės principas* veikia tik tiek, kiek tai neprieštarauja kitiems bendriesiems teisės principams. Vertinant *protingumo, sąžiningumo ir teisingumo* principų svarbą *sutarčių laisvės* principo kontekste, aktuali tampa J. Gumbio pateikta išvada⁷⁷, kurioje teigiama, kad „*protingumo, sąžiningumo ir teisingumo principai yra sąlyginai nenuginčijami kriterijai, kuriais racionalus asmuo gali remtis vertindamas savo veiklą. Įstatymuose įtvirtintos teisės, nors ir apribojančios mūsų veikimo laisvę, besiremiančios teisės principais, turėtų būti priimtinos visiems, nekreipiant dėmesio į gėrio ir blogio supratimo skirtumus. Taigi bendrųjų teisės principų turėtų pakakti asmens autonomijai apriboti“.* Bendrieji teisės principai veikdami kartu su *sutarčių laisvės* principu užtikrina priemones, kuriomis pasinaudojant, teismai gali vertinti kiekvieną civiliniuose santykiuose egzistuojantį susitarimą per teisės prizmę ir įvertinti ar jis neprieštarauja jos saugomoms vertybėms apskritai. Taigi, bendrieji teisės principai civilinėje teisėje yra vertybinio pobūdžio instrumentai, kurie padeda teismui nustatyti tam tikrus kriterijus kiekvienu atveju, kuriais remiantis teismas gali pateikti galutinį sprendimą byloje. Teismas pritaikydamas šiuos principus, remiasi jais kaip argumentais priimant byloje galutinį sprendimą.

Bendrieji teisės principai gali veikti ne tik vertinant bylos faktines aplinkybes, tačiau civilinėje teisėje sprendžiant bylas, kuriose taikomos teisės normos reguliuojančias viešųjų pirkimų bylas, bendrieji teisės principai yra tiesiogiai įtvirtinti įstatyme ir tai yra normos, kurių privaloma laikytis. Civilinės teisės šakoje nagrinėjant viešųjų pirkimų

⁷⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo civilinių bylų skyriaus išplėstinė teisėjų kolegija. 2010 m. rugsėjo 27 d. nutartis civilinėje byloje UAB „ŽVC“ v. UAB „Pineka“, Nr. 3K-7-262/2010.

⁷⁷ GUMBIS, J. *Asmens autonomijos privačiuose susitarimuose ribojimo priežastys ir apimtis*. Teisė, Nr. 42, 2002, p. 64-65.

bylas bendrųjų teisės principų taikymas yra kiek paprastesnis, nes jų turinys ir pareiga nepažeisti teisės principų yra įtvirtintas tiesiogiai įstatyme, todėl šis institutas išsiskiria iš kitų civilinių bylų kategorijos bylų. Nors, kai kurių autorių⁷⁸ nuomone viešųjų pirkimų institutas nėra visiškai civilinės teisės institutas, nes turi tiek administracinei teisei, tiek ir civilinei teisei būdingos specifikos, tačiau dalinai tai visgi yra pripažįstamas kaip civilinės teisės institutas, todėl vertėtų paanalizuoti Lietuvos Respublikos viešųjų pirkimų įstatyme⁷⁹ (toliau – **VPI**) įtvirtintus principus ir jų taikymą. VPI 17 str. įtvirtinta, kad perkančioji organizacija užtikrina, kad atliekant pirkimo procedūras ir nustatant laimėtoją būtų laikomasi *lygiateisiškumo, nediskriminavimo, abipusio pripažinimo, proporcingumo, skaidrumo, konkurencijos principų*. LAT praktikoje yra išaiškinta, kad VPI įtvirtinti principai yra „*bendrųjų teisės principų (teisingumo, protingumo ir sąžiningumo) turinio konkreti išraiška, todėl taikomi pirmiausia sprendžiant tiekėjų ir perkančiųjų organizacijų ginčus. Tinkamas viešųjų pirkimų principų aiškinimas ir taikymas iš esmės reiškia tinkamą bendrųjų teisės principų išaiškinimą ir taikymą viešųjų pirkimų srityje.*“⁸⁰ Viešųjų pirkimų institutas išsiskiria iš kitų institutų tuo, kad LAT yra išaiškinęs, kad „*atsižvelgiant į viešųjų pirkimų principų pobūdį, kasacinio teismo nuosekliai konstatuojama, kad viešųjų pirkimų principų pažeidimas yra prilyginamas imperatyviųjų nuostatų pažeidimui būtent dėl to, kad šie, kaip ir kitos VPI imperatyviosios nuostatos, susiję su viešojo intereso apsauga.*“⁸¹ Taigi, VPI įtvirtintų principų pažeidimas yra imperatyvių įstatymo normų pažeidimas. Dėl tokio viešųjų pirkimų principų pobūdžio ir reikšmės LAT praktikoje įtvirtintos griežtos šių imperatyviųjų nuostatų pažeidimų nustatymo ir įrodinėjimo taisyklės, pagal kurias reikalaujama realiai įrodyti viešųjų pirkimų principų pažeidimo faktą, o ne tik remtis šių principų pažeidimo prielaida ir padariniais. Šiuo aspektu teisės principų pritaikomumas šiame institute ir yra išskirtinis, nes teisės principai, skirtingai nei kitose civilinių bylų kategorijos bylose, yra imperatyvūs ir neatlieka tik interpretavimo ar kitų teisės principams būdingų funkcijų, o kartu ir jų taikymas nėra toks mechaniškas, principai nėra taikomi kartu, nes kiekvienas VPI įtvirtintas principas turi savo griežtai apibrėžtą turinį, kuriuo ir privaloma vadovautis. Šiame institute principai tampa ne tik kaip priemonė patikrinti teisės normos pritaikomumą teisės principuose įtvirtintų saugomų vertybių atžvilgiu, tačiau jų

⁷⁸ TVARONAVIČIENĖ, A. Viešųjų pirkimų ginčų sprendimo tvarkos ypatumai ir efektyvumas: Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01 S). Vilnius, 2015, p. 12.

⁷⁹ Lietuvos Respublikos viešųjų pirkimų įstatymas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 1996, Nr. 84-2000.

⁸⁰ Lietuvos Aukščiausiasis Teismas. *Viešųjų pirkimų reglamentavimo ir teismų praktikos apžvalga (I), Nr. AC-38-1, 2009.*

⁸¹ Lietuvos Aukščiausiasis Teismas. *Viešųjų pirkimų reglamentavimo ir teismų praktikos apžvalga (I), Nr. AC-38-1, 2009.*

pažeidimas sukelia realias pasekmes jas pažeidusiai šaliai. Kaip ir buvo minėta, VPĮ įtvirtinti teisės principai yra bendrųjų teisės principų išraiška specialiai pritaikyta šiam institutui.

Grįžtant prie LR CK įtvirtintų principų, reikėtų paanalizuoti išskirtus principus, kurie veikia tik civilinėje teisėje. Teisės principai veikiantys tik civilinės teisės šakoje yra įtvirtinti LR CK 1.2 str., kokią funkciją jie atlieka jau buvo aptarta šio magistro darbo pirmoje dalyje, todėl dabar bus paanalizuota jų kilmė bei pateikiami jų taikymo pavyzdžiai teismų praktikoje. Specialieji civilinės teisės principai yra kilę iš Lietuvos Respublikos Konstitucijoje saugomų vertybių, pavyzdžiui Lietuvos Respublikos Konstitucijos 29 str. įtvirtinta, kad įstatymui, teismui ir kitoms valstybės institucijoms ar pareigūnams visi asmenys lygūs. LR CK 1.2 str. įtvirtintas *civilinių santykių subjektų lygiateisiškumo* principas yra minėto Lietuvos Respublikos Konstitucijoje įtvirtinto *lygiateisiškumo* principo išraiška⁸². Šis principas reiškia, kad vienodos situacijos būtų vertinamos vienodai, nebent dėl svarių priežasčių jas būtų galima vertinti skirtingai sprendžiant civilinius ginčus. LAT dėl *lygiateisiškumo* principo yra pasisakęs⁸³, kad „*Lygiateisiškumas sudaro tik vienodas teisinės prielaidas veikti ir užtikrina civilinio teisinio santykio šalių interesų pusiausvyrą, tačiau šis principas nėra absoliutus. CK 1.2 straipsnyje lygiateisiškumo principas įtvirtintas pačiu bendriausiu požiūriu ir yra konkretizuojamas kituose CK straipsniuose.*“ Tai iš esmės reiškia, kad šis principas yra įtvirtintas ir kituose LR CK straipsniuose, pvz., 2.86, 3.3, 3.26 ir kt. Toks *lygiateisiškumo* principo platus įtvirtinimas teisės aktuose leidžia daryti išvadą, kad jis yra plačiai taikomas ir nėra toks abstraktus, kaip bendrieji teisės principai, nes kiekviena norma, kurioje yra įtvirtintas šis principas apima tik nedidelę dalį reguliuojamos srities.

Specialusis civilinės teisės *sutarčių laisvės* principas, kuris jau šiek tiek buvo aptartas kalbant apie bendruosius teisės principus, įtvirtintas LR CK 1.2 str. taip pat yra išplaukiantis iš kitų bendrųjų teisės principų. Šis principas reiškia⁸⁴, kad kiekvienas veiksnus asmuo turi teisę sudaryti sutartį, su kuo nori, o sutarties šalys turi teisę savo susitarimu nustatyti bet kokios sutarties sąlygas, neprieštaraujančias imperatyvioms įstatymo normoms, gerai moralei, *sąžiningumo, protingumo, teisingumo* ir kitiems teisės principams. Tai iš esmės suponuoja išvadą, kad šio principo taikymas yra glaudžiai susijęs su aptartų bendrųjų teisės principų taikymu, todėl taikant šį principą yra būtina

⁸² MIKELĖNAS, V.; VILEITA, A.; ir TAMINSKAS, A. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Pirmoji knyga: bendrosios nuostatos*. Vilnius: Justitia, 2001, p. 61.

⁸³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. *2015 m. balandžio 8 d. nutartis civilinėje dėl BUAB mokėjimų pripažinimu negaliojančiais actio pauliana pagrindu, Nr. 3K-3-95-378/2015.*

⁸⁴ MIKELĖNAS, V.; VILEITA, A.; ir TAMINSKAS, A. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Pirmoji knyga: bendrosios nuostatos*. Vilnius: Justitia, 2001, p. 61.

įvertinti ar jis dera su bendraisiais teisės principais. Panaši situacija ir su kitais specialiais civilinės teisės principais.

Taigi, apibendrinant, galima daryti išvadą, kad civilinių bylų kategorijoje teisės principai dažniausiai taikomi kaip instrumentai, kuriais siekiama įvertinti byloje tiriamas faktines aplinkybes bei šalių elgesį. Tai, kokią funkcija jie atliks ir kaip bus pritaikyti priklauso nuo kintamųjų esančių byloje. Toks teisės aiškinimas doktrinoje yra žinomas⁸⁵ ir yra teigiama, kad „grynojo“ teisės aiškinimo būti ir negali, kai teisėjas aiškindamas teise remiasi tik teisės normomis. Teisė, kaip reiškinys priklauso nuo faktų, todėl teismai privalo remtis faktinėmis aplinkybėmis, o jas įvertinti padeda teisės principai. Pastebėtina, kad civilinių bylų kategorijoje, teismai ne itin dažnai remiasi Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo išaiškinimais, kuriuose yra dalinai atskleistas teisės principų turinys, o tiesiog yra kiekvienam atvejui *ad hoc* pritaikomas teisės principas atsižvelgiant būtent į konkrečias bylos aplinkybes. Šiuo aspektu šios kategorijos bylose labai ryškiai pasireiškia, pirmoje šio magistro darbo dalyje aptartas teisės principų sunorminimas ir tempimas prie jų norminimo ir faktinių aplinkybių ir gali patvirtinti išsakytus teiginius. Išanalizavus teismų praktiką, galima padaryti išvadą, kad yra pastebima tendencija kaip yra taikomi LR CK 1.5 str. įtvirtinti principai – *teisingumas*, *sąžiningumas*, *protingumas*. Šie teisės principai absoliučioje daugumoje LAT sprendimų yra taikomi kartu visi trys, juos tik paminint ir neišskiriant kiekvieno atskirai. Tą galima paaiškinti tuo, kad taip yra daroma daugiausia dėl to, kad egzistuoja tokia norma, kurią teismai paprasčiausiai pritaiko ir paima visumą joje įvardintų teisės principų. Tokiu atveju dingsta kiekvieno principo išskirtinumas ir iš jų padaroma tarsi visuma. LAT nagrinėdami civilines bylas tik nedidelėje dalyje bylų taiko šiuos principus atskirai. Taikymas atskirai pasireiškia tais atvejais, kai yra ginamos Lietuvos Respublikos Konstitucijoje įtvirtintos vertybės. Teismai taikydami atskirai šiuos principus, taiko atitinkamą Lietuvos Respublikos Konstitucijos straipsnį, kuriame yra įtvirtinta pareiga ginti atitinkamas vertybes, tada jau yra analizuojamas principo turinys plačiau, atsižvelgiant į Konstitucinę doktriną. Kitokia situacija yra su specialiais civilinės teisės principais. Specialieji teisės principai yra dažniausiai taikomi po vieną ir jų turinys yra analizuojamas plačiau, tai galėtų paaiškinti ir tuo, kad šie principai geriau konkretizuoja civilinės teisės santykius ir yra labiau pritaikyti jiems. Tokia situacija yra ir su viešųjų pirkimų bylomis, jose teisės principai analizuojami atskirai, nes kiekvienas principas yra įtvirtintas įstatyme ir sukelia

⁸⁵ SPRUOGIS, E. *Teismo aiškinimo probleminiai aspektai*. Jurisprudencija: mokslo darbai. 2006, Nr. 8(86), p. 61.

realias pasekmes juos pažeidusiems subjektams. Toliau darbe bus analizuojami baudžiamųjų bylų kategorijoje pasireiškiantys teisės principų ypatumai.

2.2. Teisės principų taikymas baudžiamųjų bylų kategorijoje

LR BK 41 str. 2 d. 5 p. įtvirtinta, kad bausmės paskirtis yra užtikrinti *teisingumo* principo įgyvendinimą, o LR BK 54 str. 3 d. įtvirtinta, kad jeigu straipsnio sankcijoje numatytos bausmės paskyrimas aiškiai prieštarautų teisingumo principui, teismas, vadovaudamasis bausmės paskirtimi, gali motyvuotai paskirti švelnesnę bausmę. Šių straipsnių lingvistinė formuluotė suponuoja, kad teisėjai aiškindami ir taikydami baudžiamojo įstatymo nuostatas, turi teisę atsižvelgti į *teisingumo* principą ir priimti tokį sprendimą, kuris gali prieštarauti baudžiamojo įstatymo normai, tačiau esant situacijai, kad tik taip būtų įgyvendinamas *teisingumo* principas – toks teisės normos taikymas būtų laikomas tinkamu. Doktrinoje teigiama⁸⁶, kad tokios imperatyvios normos įtvirtinimas reiškia baudžiamosios teisės siekį įgyvendinti teisingumą baudžiamosiose bylose ir tam tikrais atvejais švelninti kaltininkų padėtį. Taip pat tai gali būti vertinama kaip įstatymų leidėjo tikslas stiprinti baudžiamosios politikos humanizavimo tendencijas bei apsaugoti ne tik nukentėjusiojo interesus, bet ir kaltininko. LR BK 54 str. 3 d. neapibrėžia *teisingumo* principo turinio, todėl kas yra teisinga skiriant bausmes, paliekama spręsti teismams. Teismas taikydamas šį straipsnį ir sumažindamas bausmės dydį, kuri yra mažesnė nei numato baudžiamasis įstatymas, turi nurodyti išimtines aplinkybes, kuriomis remiantis tai daroma⁸⁷. Taip pat pažymėtina, kad mažinant bausmę privaloma sąlyga yra taip pat ta, kad teismas gali vadovautis šiuo straipsniu, kai visos galimybės numatytos LR BK dėl bausmės švelninimo ir tada, jeigu teismas sprendžia, kad bausmė yra vis dar neteisinga, galima ją dar labiau sumažinti vadovaujantis LR BK 54 str. 3 d.⁸⁸ Štai vienoje LAT byloje⁸⁹, kurioje buvo išnagrinėta baudžiamoji byla dėl nuteistųjų asmenų bausmės pakeitimo ir skyrimo tokios bausmės, kuri nėra susijusi su realiu laisvės atėmimu. Byloje žemesnių instancijų teismų buvo nustatytos nuteistojo atsakomybę lengvinančios aplinkybės, tačiau LR BK 54 str. 3 d. nebuvo pritaikyta. LAT kaip išimtinę aplinkybę, kurios pagrindu galima taikyti 54 str. 3 d. nustatė nuteistojo motinos neveiknumą ir

⁸⁶ BARANSKAITĖ, A.; PRAPIESTIS, J. *Konstitucinės teisingumo ir teisinės santarvės dimensijos baudžiamajoje teisėje. Iš Lietuvos Respublikos baudžiamajam kodeksui – 10 metų*. Vilnius: Viešojo įstaiga Registrų centras, 2011, p. 43.

⁸⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2010 m. sausio 5 d. nutartis baudžiamajoje byloje V. R. dėl Lietuvos apeliacinio teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. birželio 12 d. nuosprendžio. Nr. 2K-3/2010.

⁸⁸ GUMULIAUSKAS, A. *Teisingumo principas ir jo reikšmė naujajame Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse*. Teisė, Nr. 48, p. 90.

⁸⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2012 m. gruodžio 11 d. nutartis baudžiamajoje byloje Nr. 2K-613/2012.

pareigą sūnui ja rūpintis, todėl teismas atsižvelgdamas į *teisingumo* ir *protingumo* principus pritaikė LR BK 54 str. 3 d. ir paskyrė švelnesnę bausmę nei yra numatyta baudžiamajame įstatyme. Taigi, *teisingumo* principas baudžiamosiose bylose taikomas tokiais atvejais, kai LR BK numatyta minimali galima sankcija už padarytą nusikalstamą veiką atsižvelgiant į visas aplinkybes yra aiškiai per didelė.

Teismai pasinaudodami *teisingumo* principu įgyja aplinkybių vertinimo laisvę. Šiuo aspektu *teisingumo* principas yra glaudžiai susijęs su kitu, tik baudžiamųjų bylų kategorijai būdingu principu – *bausmės individualizavimo* principu ir galima sakyti, kad *teisingumo* principas yra šio specialaus baudžiamosios teisės principo dalis⁹⁰. Teismas atsižvelgdamas į teisingumo principą ir skirdamas atitinkamas bausmes kaltinamiesiems asmenims, įgyvendina *bausmės individualizavimo* principą. Viena iš bausmės paskirčių yra nubaudimas, o bausmės teisingumas pasiekiamas per teisingą nubaudimą, bet teisingo nubaudimo sąlyga yra teismo galimybė paskirti teisingą bausmę⁹¹. LAT byloje taip pat yra konstatavęs⁹² *teisingumo* principo ryšį su *bausmės individualizavimo* principu: „BK 41 straipsnio 2 dalies 5 punkte pabrėžiama, kad bausmė turi užtikrinti teisingumo principo įgyvendinimą. Pažymėtina, jog teisingumo principas yra bendrasis teisės principas, kuris, skiriant bausmes, įgauna specifinį turinį, nulemtą būtinybės kaltininkui paskirti tinkamai individualizuotą bausmę, nenukrypti nuo susiklosčiusios bausmių skyrimo praktikos bei atsižvelgti į baudžiamajame įstatyme įtvirtintus reikšmingus bylai kriterijus“. *Teisingumo* principas yra taikomas tais atvejais, kai teismui reikia paskirti galutinę bausmę. Tai yra priemonė asmenims išvengti per griežtų baudžiamajame įstatyme numatytų bausmių ir pritaikyti tokias bausmes, kurios būtų proporcingos padarytam teisės pažeidimui. Teigiama⁹³, kad *teisingumo* principas taip pat reikalauja, nustatomas nuobaudas skirstyti taip, kad jas taikant būtų galima atsižvelgti į teisės pažeidimo pobūdį, į atsakomybę lengvinančias ir kitas aplinkybes, kad atsižvelgiant į tai būtų galima skirti mažesnę nuobaudą nei sankcijoje numatytoji minimali, tačiau taip pat yra svarbu išlaikyti balansą tarp skiriamų bausmių dydžio ir asmenų pareigos jausmo laikytis nustatytu elgesio normų. Pažymėtina, kad būtent BK 41 str. 2 d. 5 p. įtvirtintas *teisingumo* principas yra glaudžiai susijęs su pirmojoje šio magistro darbo dalyje

⁹⁰ PIESLIAKAS, V. *Lietuvos baudžiamoji teisė: pirmoji knyga, antroji pataisyta ir papildyta laida*. Vilnius: Justitia, 2009, p. 115.

⁹¹ PIESLIAKAS, V. *Bausmės individualizavimas ir teisingumo principo įgyvendinimas skiriant bausmes*. Jurisprudencija, 2008, Nr. 11(113), p. 14.

⁹² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2016 m. sausio 15 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-68-942/2016.

⁹³ ABRAMAVIČIUS, A.; MILINIS, A.; ir VOSYLIŪTĖ, A. *Iš Konstitucijos kylančios baudžiamosios teisės normų, numatančių atsakomybę už nusikalstamas veikas ekonomikai ir verslo tvarkai, kūrimo bei taikymo nuostatos*. Teisės apžvalga, 2016, p. 172.

nagrinėta problema – sutapatinimu. Galima išvelgti, kad įtvirtinta norma yra labai glaudžiai susijusi su Lietuvos Respublikos Konstitucijoje 109 str. įtvirtintu principu, kad *teisingumą vykdo tik teismas*⁹⁴. LR BK 41 str. 5 p. įtvirtinta, kad bausmė turi atlikti *teisingumo* principo įgyvendinimo funkciją, o LR 54 str. 3 d. formuluotė taip pat, kaip buvo minėta, nustato, kad teismas vertina ar bausmė atitinka *teisingumo* principą. Akivaizdu, kad taikant šias normas būtent teismas ir vertina ar *teisingumo* paskirta bausmė atitinka *teisingumo* principo reikalavimus ar ne. Šiuo atveju kyla pagrįsta abejonė, ar LR BK 41 str. 5 p. įtvirtintas *teisingumo* principas skiriasi nuo Lietuvos Respublikos Konstitucijos 109 str. įtvirtinto principo. Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas savo nutarimuose yra išaiškinęs⁹⁵, kad „<...> *Konstitucijoje įtvirtintas teisingumo principas, taip pat nuostata, kad teisingumą vykdo teismai, reiškia, jog konstitucinė vertybė yra ne pats sprendimo priėmimas teisme, bet būtent teismo teisingo sprendimo priėmimas; konstitucinė teisingumo samprata suponuoja ne formalų, nominalų teismo vykdomą teisingumą, ne išorinę teismo vykdomo teisingumo regimybę, bet, svarbiausia, tokius teismo sprendimus (kitus baigiamuosius teismo aktus), kurie savo turiniu nėra neteisingi; vien formaliai teismo vykdomas teisingumas nėra tas teisingumas, kurį įtvirtina, saugo ir gina Konstitucija <...>“ . Taigi, tai reiškia, kad teismams Lietuvos Respublikos Konstitucijos yra pavesta tik vykdyti teisingumą, o ne aiškinti kas yra teisingumas, nes tokia kategorija kaip teisingumas, apskritai yra saugoma ir ginama pačioje Konstitucijoje įtvirtintų vertybių. Šiuo atveju LR BK normose įtvirtinto *teisingumo* principo taikymas suteikia teismui ne tik Lietuvos Respublikos Konstitucijoje įtvirtintą pareigą vykdyti teisingumą, tačiau suteikia laisvę interpretuoti faktines aplinkybes ir vertinti jas per teisingumo prizmę skiriant kaltinamajam asmeniui bausmę.*

LAT, nagrinėdamas baudžiamąsias bylas taip pat taiko *teisingumo, sąžiningumo, protingumo* principus kartu, kas iš esmės suponuoja išvadą, kad teismas jų turinio skirtingumui neteikia dėmesio: arba turinys traktuotinas vienodai (susijęs, panašus) arba jų turinys „užpildo“ vienas kitą. Analizuojant teismų praktiką pastebėta, kad baudžiamosiose bylose, kuriose keliamas klausimas dėl žalos atlyginimo nukentėjusiesiems ir taikomi⁹⁶ *teisingumo, protingumo ir sąžiningumo* principai kartu, tai

⁹⁴ BAKŠEVIČIENĖ, R. *Teisės principai Lietuvoje – pagalbinė priemonė aiškinant teisę ar savarankiška vertybiškai orientacinė kategorija?*. Iš *Konstitucionalizmo idėja, bendroji Europos teisė ir Lietuvos konstitucinė tradicija* Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2016, p. 73.

⁹⁵ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo. *2006 m. rugsėjo 21 d. nutarimas byloje Dėl teismų sprendimų motyvų surašymo ir skelbimo, sprendimo už akių, taip pat dėl apeliacijos, pareiškėjas – Lietuvos Respublikos Seimo narių grupės atstovai, Seimo narė Nijolė Steiblienė, advokatas Kęstutis Čilinskas, Nr. 35/03-11/06;*

⁹⁶ Kaip pavyzdžiui - Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus. *2018 m. sausio 9 d. nutartis baudžiamojoje byloje, Nr. 2k-53-693/2018;* Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų

daroma vadovaujantis LR CK. Taip yra dėl to, kad žalos atlyginimo klausimus reglamentuoja civilinės teisės institutas. LAT vienoje baudžiamojoje byloje dėl žalos atlyginimo išaiškino, kad „*Vertybiniai teisingumo, protingumo, sąžiningumo kriterijai yra bendrieji teisės principai, konkrečioje situacijoje užtikrinantys priešingų interesų pusiausvyrą, atsižvelgiant į situacijos ypatumus. Šie principai taikomi, kai teisės normos tam tikros faktinės situacijos apskritai nereglamentuoja arba reglamentuoja iš dalies, pavyzdžiui, padarytos neturtinės žalos dydžio ribų nustatymą. Dėl to teismai, priteisdami asmeniui kitų asmenų nusikalstama veika padarytą neturtinę žalą, atsižvelgia ne tik į nukentėjusiojo, bet ir į pagrįstus kaltininko interesus (CK 6.282 straipsnis). Tai sudaro prielaidas siekti protingos nukentėjusiojo ir kaltininko skirtingų interesų pusiausvyros*“⁹⁷. Tai vėlgi iš esmės reiškia, kad teismai vadovaudamiesi bendraisiais teisės principais nustato žalos dydį, o jų taikymas kartu paaiškintas pirmajame šio magistro darbo skyriuje analizuojant civilinės kategorijos bylas. Įstatymuose nėra tiksliai sureglamentuota, koks žalos dydis yra laikomas protingu konkrečioje situacijoje, todėl teismams paliekama interpretacijos laisvė nustatyti, remiantis turimos situacijos faktinėmis aplinkybėmis bei teismų praktika, koks žalos dydis neprieštarauja teisės principams, kartu taip yra užpildomos teisės spragos. Pažymėtina, kad baudžiamųjų bylų kategorijoje *protingumo, teisingumo ir sąžiningumo* principai taikomi išskirtinai kas susiję su klausimais dėl bausmės skyrimo ir žalos atlyginimo dydžio nustatymo. Teisės principams paliekama mažiau erdvės veikti, kadangi baudžiamoji teisė *per se* yra tokia teisė, kurioje interpretacijos laisvės yra mažiau, negu pavyzdžiui civilinėje teisėje. Baudžiamosios teisės normos yra imperatyvios, todėl jų taikymas mažiau priklauso nuo aplinkybių išskirtinumo ir to, kaip teisėjai aiškina teisės normas. Tai patvirtina ir LR BK 2 str. 4 d. įtvirtinta nuostata, kad „*asmuo atsako pagal baudžiamąjį įstatymą tik tuo atveju, jeigu jis yra kaltas padaręs nusikalstamą veiką ir tik jeigu veikos padarymo metu iš jo galima buvo reikalauti įstatymus atitinkančio elgesio*“. Teismai vertindami padarytą nusikalstamą veiką turi vadovautis įtvirtinta padarytos nusikalstamos veikos sudėtimi. Apibendrinant, teismai taikydami bendruosius teisės principus baudžiamųjų bylų kategorijoje, tai daro pakankamai aiškiais atvejais ir vadovaujantis LR BK nuostatomis. Tikslinga būtų apžvelgti kaip teismų praktikoje pasireiškia specialusis baudžiamosios teisės principas – *nullum crimen sine lege*.

skyriaus. 2017 m. lapkričio 7 d. nutartis baudžiamojoje byloje, Nr. 2k-139-895/2017; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus. 2017 m. spalio 10 d. nutartis baudžiamojoje byloje, Nr. 2k-214-976/2017; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus. 2017 m. gegužės 9 d. nutartis baudžiamojoje byloje, Nr. 2k-110-699/2017 ir kitose bylose.

⁹⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2010 m. rugsėjo 21 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-383/2010.

Principas *Nullum crimen sine lege*, kaip buvo minėta anksčiau, yra įtvirtintas LR BK 3 str. Šis principas taip pat yra įtvirtintas Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 7 str. bei Tarptautinio pilietinių ir politinių teisių pakto 15 str., kuriuose nustatyta, kad „niekas negali būti nuteistas už veiksmus ar neveikimą, kurie pagal jų padarymo metu galiojusius valstybės įstatymus arba pagal tarptautinę teisę nebuvo laikomi nusikaltimais“⁹⁸. *Nullum crimen sine lege* principas taip pat įtvirtintas Lietuvos Respublikos Konstitucijos 31 str. 4 d., kurioje numatyta, kad bausmė gali būti skiriama ar taikoma tik remiantis įstatymu. Tai reiškia, kad šis principas iš esmės turi aiškų turinį ir yra kilęs iš Konstitucijoje įtvirtintų nuostatų bei tarptautinių sutarčių. LAT taikydami šį principą tiesiogiai remiasi⁹⁹ minėta Lietuvos Respublikos Konstitucijoje įtvirtinta nuostata, tačiau sistemiškai taikomas ir LR BK 3 str. Šio straipsnio reikalingumą siekiant tinkamai taikyti šį principą būtų galima pateisinti tuo, kad LR BK 3 str. yra įtvirtintos tam tikros išimtys, kurioms esant galima nepaisyti Lietuvos Respublikos Konstitucijos 31 str. 4 d. įtvirtintos nuostatos. Lietuvos Respublikos Konstitucinis teismas yra išaiškinęs, kad „atsižvelgiant į Konstitucijos 135 straipsnio 1 dalį, konstitucinio teisinės valstybės principo išreiškiamus atviros, teisingos, darnios pilietinės visuomenės, teisinės valstybės siekius, Konstitucijos 31 straipsnio 4 dalyje įtvirtintas ir iš konstitucinio teisinės valstybės principo kylantis principas *nullum crimen, nulla poena sine lege* nėra absoliutus. Pagal Konstituciją baudžiamuosiuose įstatymuose gali būti nustatyta šio principo išimtis, taikytina nusikaltimams pagal tarptautinę teisę ar bendruosius teisės principus, inter alia genocido nusikaltimui, apibrėžiamam pagal visuotinai pripažintas tarptautinės teisės normas“¹⁰⁰. Taigi, toks išaiškinimas leidžia teigti, kad šis principas gali būti sukonkretinamas baudžiamosios teisės šakoje.

Apibendrinant, galima išskirti tai, kad bendrųjų teisės principų taikymas šioje bylų kategorijoje yra gana ribotas ir taikomas tik konkrečiais atvejais, kurie yra numatyti tiesiogiai LR BK straipsniuose. Bendrųjų teisės principų taikymas, absoliučia daugumoje atvejų yra susijęs su bausmės kaltinamajam paskyrimu, jie yra priemonė siekiant pritaikyti baudžiamojo įstatymo normoje numatytą sankciją kiekvienam konkrečiam atvejui. Be bendrųjų teisės principų pagalbos būtų galima kvestionuoti baudžiamosios politikos įgyvendinimą apskritai, srityje, kur kalbama apie bausmių tikslus ir jų

⁹⁸ ABRAMAVIČIUS, A., et. al. *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras: Bendroji dalis*. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2004, p. 33.

⁹⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos. 2016 m. birželio 16 d. nutartis, Nr. 2k-7-2-699/2016.

¹⁰⁰ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo. 2014 m. kovo 18 d. nutartis *Dėl baudžiamosios atsakomybės už genocidą, pareiškėjas – Panevėžio apygardos teismas*, Nr. 31/2011-40/2011-42/2011-46/2011-9/2012-25/2012.

įgyvendinimo politiką. Bendrieji teisės principai tarsi užtikrina, kad bausmės būtų paskirtos tinkamai atsižvelgiant išskirtinai į tai, kokią nusikalstama veika buvo įvykdyta. *Teisingumo* principas yra glaudžiai susijęs su *bausmės individualizavimo* principu, o tai pasireiškia tuo, kad teismai taikydami šį principą visgi turi atsižvelgti į nusistovėjusią praktiką ir atitinkamas tendencijas vertindami skirtinos bausmės griežtumą. Baudžiamųjų kategorijų bylose bendrųjų teisės principų taikymas kartu pasireiškia retai, o tai daroma tais atvejais, kai nagrinėjamas klausimas dėl žalos dydžio nustatymo, tačiau iš esmės tai visgi daroma remiantis civilinės teisės normomis.

2.3. Teisės principų taikymas administracinių bylų kategorijoje

Administracinės teisės doktrinoje yra išskiriama, kad teisės principų analizė yra antrasis administracinės teisės pažinimo lygmuo. Pirmuoju pažinimo lygmeniu yra laikomas administracinės teisės institutų pažinimas¹⁰¹. Kaip teigia Arvydas Andruškevičius, antrasis lygmuo leidžia matyti, ar tuo metu galiojančios normos išreiškia žmogaus ir valdžios santykių dėsningumą pagal humanizmo ir demokratijos reikalavimus. Teisės principų vertė administracinėje teisėje pasireiškia ir tuo, kad jie yra suprantami kaip šių teisės šaką stabilizuojantis faktorius, kitaip tariant administracinė teisė turi būti „principinga“¹⁰². Administracinės teisės principai sudaro tam tikrą sistemą, yra išskiriami¹⁰³ Konstituciniai administracinės teisės principai. Ši principų grupė administracinėje teisėje yra pripažįstama tarsi kelrodis, nes administracinė teisė *per se* apima plačią ir kartu dažnai socialiai konfliktišką reguliavimo sritį, kaip valstybės vykdomosios valdžios įgyvendinimas. Taip pat yra išskiriami ir specialieji administracinės teisės principai, kurie yra įtvirtinti VAĮ, jie jau buvo trumpai aptarti pirmojoje šio magistro darbo dalyje. Ši teisės principų grupė yra išskirtinė tuo, kad iš esmės ji atspindi tik vieną administracinės teisės institutą – valstybės tarnybą¹⁰⁴. Šių teisės principų privalo laikytis viešojo administravimo subjektai, tačiau teismams tenka pareiga juos aiškinti ir nustatyti šių principų taikymo pažeidimus. Taip pat administracinės teisės principų sistemai priklauso – *teisės taikymo* principai, kurie pavyzdžiui draudžia subjektų teisinę padėtį sunkinančių įstatymų atgalinį taikymą. Šiame magistro darbe, aptariant Administracinių bylų kategorijoje taikomus principus, bus

¹⁰¹ ANDRUŠKEVIČIUS, A. *Administracinės teisės principai ir normų ribos*. Vilnius: teisinės informacijos centras, 2004, p. 124.

¹⁰² ANDRUŠKEVIČIUS, A. *Administracinės teisės principai ir normų ribos*. Vilnius: teisinės informacijos centras, 2004, p. 125.

¹⁰³ ANDRUŠKEVIČIUS, A. *Administracinės teisės principai ir normų ribos*. Vilnius: teisinės informacijos centras, 2004, p. 125.

¹⁰⁴ ANDRUŠKEVIČIUS, A. *Administracinės teisės principai ir normų ribos*. Vilnius: teisinės informacijos centras, 2004, p. 126.

nagrinėjamos tik bylos, kuriose sprendžiami klausimai susiję su viešuoju administravimu, norminių teisės aktų bei individualių teisės aktų priėmimu, taip pat pareigūnams ar institucijoms pasinaudojant savo diskrecijos teise ir iš to atsiradusiems ginčams teismuose, nes magistro darbo autoriaus nuomone, būtent šioje srityje geriausiai atsiskleidžia teisės principų taikymo ypatumai.

Viešojo administravimo srityje atsiradę ginčai yra sprendžiami administraciniuose teismuose¹⁰⁵. Pažymėtina, kad Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas (toliau taip pat **LVAT**) yra paskutinė instancija, kuri užtikrina vienodos administracinių teismų praktikos formavimą¹⁰⁶. Vieningos praktikos formavimo pareiga yra taip pat tiesiogiai įtvirtinta Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymo 15 str. 1 d., jame įtvirtinta, kad „*Vienodą administracinių teismų praktiką aiškinant ir taikant įstatymus bei kitus teisės aktus formuoja Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas*“. LVAT aiškindamas teisės principų turinį bei nustatydamas jų taikymo taisykles, privalo tai daryti atsakingai ir tinkamai dėl akivaizdžių priežasčių. Esant tokiai LVAT išaiškinimų svarbai, tikslinga yra išsiaiškinti kaip teisės principus taiko būtent šis teismas, nes būtent LVAT teisės aiškinimu ir teisės principų taikymo taisyklėmis privalo vadovautis žemesnių instancijų teismai. Taip pat, pažymėtina, kad šie sprendimai netiesiogiai daro įtaką ir administracinės teisės subjektų veikloje¹⁰⁷.

Analizuojant LVAT bylas, kuriose taikomi bendrieji teisės principai, pastebėtina, kad teismas plačiai argumentuoja, remdamasis Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo išaiškinimais dėl šių principų taikymo. Štai vienoje byloje¹⁰⁸, kurioje atsakovas Vilniaus apskrities vyriausiasis policijos komisariatas apeliaciniu skundu prašė panaikinti pirmosios instancijos teismo sprendimą, kuriuo pareiškėjai J. K. buvo priteistas atlyginimas už darbą einant vidaus tarnybos sistemos pareigūno pareigas, ir priimti naują sprendimą. Teismas šioje byloje rėmėsi Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo praktika siekdamas įrodyti, kokiais atvejais siekiant pašalinti teisės spragas galima remtis teisės principais: „<...> *taigi teismai neabejotinai turi ir iš Konstitucijos kylančius įgaliojimus taikyti inter alia bendruosius teisės principus <...> Nors galutinai pašalinti teisės spragas (taip pat ir legislatyvinę omissiją) galima tik teisę kuriančioms institucijoms*

¹⁰⁵ TRUMPULIS, U. *Teisėtumo principo taikymas Lietuvos Vyriausiojo Administracinio teismo praktikoje kaip teisingumo įvykdymo prielaida*. Jurisprudencija, Nr. 12(102), 2007, p. 76.

¹⁰⁶ TRUMPULIS, U. *Teisėtumo principo taikymas Lietuvos Vyriausiojo Administracinio teismo praktikoje kaip teisingumo įvykdymo prielaida*. Jurisprudencija, Nr. 12(102), 2007, p. 76.

¹⁰⁷ TRUMPULIS, U. *Teisėtumo principo taikymas Lietuvos Vyriausiojo Administracinio teismo praktikoje kaip teisingumo įvykdymo prielaida*. Jurisprudencija, Nr. 12(102), 2007, p. 77.

¹⁰⁸ Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo išplėstinė teisėjų kolegijos. 2010 m. birželio 7 d. nutartis administracinėje byloje J. K. v. Vilniaus apskrities vyriausiasis policijos komisariatas, Nr. A-662-1735/2010.

išleidus atitinkamus teisės aktus, tačiau visais atvejais yra nepaneigiama galimybė teismams žemesnės galios teisės akte esančią teisės spragą užpildyti ad hoc <...> Atsižvelgiant į aukščiau paminėtą, vidaus tarnybos sistemos pareigūnai, manantys, jog jų teisės dėl minėtos legislatyvinės omisijos buvo pažeistos, turėjo (turi) teisę dėl tokių pažeidimų kreiptis į teismą, kuris savo ruožtu privalo, jeigu nustato, kad asmens teisės iš tikrųjų yra pažeistos dėl nurodytos priežasties, užtikrinti pažeistų teisių teisminę gynybą, taikydamas ne tik įstatymą (plačiau prasme), bet ir inter alia bendruosius teisės principus <...>“. Teismas išaiškino, kad esant situacijai, kad pareiškėjai nebūtų apmokamas darbas, kurį ji dirbo poilsio bei švenčių dienomis, nakties metu, nes tai prieštarauja įstatymo nuostatomis, būtų pažeistos Lietuvos Respublikos Konstitucijos normos bei teisės principai. Buvo priimtas sprendimas atmesti apeliacinį skundą ir palikti galioti pirmosios instancijos teismo sprendimą. Pažymėtina, kad pareiga administraciniams teismams užpildyti atsiradusias teisės spragas remiantis teisės principais yra įtvirtinta net įstatyme. Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymo¹⁰⁹ 4 str. 7 d. yra įtvirtinta, kad „Jeigu nėra įstatymo, reglamentuojančio ginčo santykį, teismas taiko įstatymą, reglamentuojantį panašius santykius, o jeigu ir tokio įstatymo nėra, - vadovaujasi bendraisiais įstatymų pradmenimis ir jų prasme, taip pat teisingumo ir protingumo kriterijais.“ ši įstatymo normos formuluotė suponuoja, kad teismas remdamasis teisingumo ir protingumo kriterijais iš esmės turi taikyti bendruosius teisės principus siekiant užpildyti atsiradusią teisės spragą. Šioje byloje teismas ir pasinaudojo tokia jam suteikta teise ir sureguliuavo santykius *ad hoc*. Šis sprendimas be kitą ko yra labai dažnai cituojamas ir naudojamas kituose LVAT sprendimuose, tai leidžia teigti, kad tai yra svarbus precedentas, kuris teismams padeda išspręsti panašias situacijas dėl neišmokėto darbo užmokesčio asmenims, kurių darbo santykiai yra susiję su valstybės tarnyba.

LVAT praktikoje taip pat randama ir bylų, kuriose teisės principai turėjo lemiamą reikšmę ir galima sakyti, darė didelę įtaką LVAT pateikiamiems argumentams galutiniam sprendimo priėmimui. Byloje¹¹⁰ pareiškėjai kreipėsi į teismą prašydami panaikinti Lietuvos Respublikos aplinkos ministerijos sprendimą dėl mokesčio už medžiojamų gyvūnų išteklių naudojimą apskaičiavimo. Pirmos instancijos teismas šioje byloje pareiškėjų prašymą tenkino iš dalies, sumažindamas pareiškėjo mokėtiną sumą Lietuvos Respublikos aplinkos ministerijai per pusę. Abi šalys šioje byloje kreipėsi

¹⁰⁹ Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 1999, Nr. 13-308.

¹¹⁰ Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo teisėjų kolegijos. 2016 m. kovo 8 d. nutartis administracinėje byloje *Kretingos medžiotojų klubas „Minija“ v. Lietuvos Respublikos aplinkos ministerijos Klaipėdos regiono aplinkos apsaugos departamentas*, Nr. eA-298-556/2016.

apeliacine tvarka į LVAT. Taigi, LVAT aiškinosi ar šiuo atveju norminiu teisės aktu nustatytas mokestis neprieštarauja *proporcingumo* bei *teisėtumo* principams. Aiškindamas *proporcingumo* principo turinį teismas vėlgi, kaip ir prieš tai aptartoje byloje, savo argumentus dėl principo turinio nustatymo grindė Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo pateiktais išaiškinimais – „<...> už teisės pažeidimus valstybės nustatomos poveikio priemonės turi būti proporcingos teisės pažeidimui, turi atitikti siekiamus teisėtus ir visuotinai svarbius tikslus, neturi asmens varžyti akivaizdžiai labiau negu reikia šiems tikslams pasiekti <...> kad tarp siekiamo tikslo ir priemonių šiam tikslui pasiekti, tarp teisės pažeidimų ir už šiuos pažeidimus nustatytų nuobaudų turi būti teisinga pusiausvyra (*proporcija*). Šie principai neleidžia nustatyti už teisės pažeidimus tokių nuobaudų, kurios būtų akivaizdžiai neproporcingos teisės pažeidimui bei siekiamam tikslui“. Remdamasis šiais Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo išaiškinimais, teismas konstatavo, kad pirmosios instancijos teismas sumažindamas mokėtiną mokestį, surado balansą tarp padaryto pažeidimo ir taikytos poveikio priemonės dydžio. Taip pat buvo pažymėta, kad tam, jog nebūtų visiškai išvengta atsakomybės arba ji būtų tiek lengva, kad nepadarytų poveikio pažeidimą padariusiam asmeniui bei galėtų atgrasyti kitus asmenis, kurie yra linkę padaryti tokią teisei priešingą veiką, paliko galioti pirmosios instancijos teismo nustatytą dydį. Ši byla svarbi ne tik tuo, kad išryškina LVAT principo taikymo tendenciją, tačiau taip pat išskiriama *teisingumo* ir *proporcingumo* principų sąsaja. Atskleidžiama, kad įgyvendinant *teisingumo* principą, teismas privalo siekti, kad asmeniui skiriama sankcija būtų proporcinga padarytam pažeidimui.

Pastebėtina, kad teismai priteisdami bylinėjimosi išlaidas taip pat kartu taiko ir bendruosius teisės principus, LVAT byloje¹¹¹ aiškino, kad „<...> teismas turi atsižvelgti į tai, kad priteistinoms bylinėjimosi išlaidoms taikomi ir bendrieji teisės principai – jos turi atitikti *teisingumo*, *protingumo*, *sąžiningumo* principus, reikalaujančius, be kita ko, kad asmenys, prašantys jų atlyginimo, elgtųsi apdairiai, rūpestingai.<...>“. Bylose, kuriose sprendžiamas klausimas dėl bylinėjimosi išlaidų, teismai bendruosius teisės principus taiko kaip vertinamuosius kriterijus. Pažymėtina, kad sprendžiant klausimus dėl žalos atlyginimo dydžio nustatymo, teismai vėlgi taiko bendruosius teisės principus kartu. Teisėjai parinkdami tinkamą, jų manymų, atlygintinų bylinėjimosi išlaidų dydį, pasinaudoja savo diskrecijos teise.

Diskrecijos teisė yra suteikta ir viešojo administravimo subjektams, kurie veikdami savo kompetencijos ribose gali naudotis diskrecijos teise, tačiau privalo užtikrinti kitų

¹¹¹ Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo išplėstinės teisėjų kolegijos. 2013 m. gegužės 9 d. nutartis administracinėje byloje UAB „Data“ v. Vilniaus miesto savivaldybė, Nr. AS-525-201-13.

asmenų teises, kurios atsiranda veikiant atitinkamam viešojo administravimo subjektui. Lietuvos Respublikos administracinių teismų teisėjai esant situacijai, kai matoma, jog viešojo administravimo subjektai netinkamai pasinaudojo savo diskrecijos laisve, turi teisę pakeisti jų priimtus sprendimus, o tam dažnai pasinaudojama teisės principais. Rūta Bakševičienė analizuodama¹¹² diskrecijos teisėje esančias problemas, pažymėjo, kad „vertindamas institucijų diskrecijos teisę, teismas atsižvelgia tai, kad diskrecijos teise besinaudojantys subjektai yra suvaržyti bendrųjų teisėtumo principo reikalavimų ir kriterijų, viešojo administravimo institucijos turi nepiktnaudžiauti joms suteiktais įgaliojimais, laikytis objektyvumo ir nešališkumo, lygybės prieš įstatymą ir proporcingumo principų, diskrecija turi būti grindžiama objektyviais faktais ir bendraisiais teisės principais – įstatymo viršenybės, objektyvumo, proporcingumo, nepiktnaudžiavimo valdžia, efektyvumo, numatytais Viešojo administravimo įstatymo 3 straipsnyje“. Iš to galima daryti išvadą, kad viešojo administravimo subjektai turi pareigą remtis ne tik specialiaisiais administracinės teisės principais, tačiau taip pat ir bendraisiais teisės principais. Štai vienoje byloje, pareiškėja kreipėsi į teismą su skundu prašydama panaikinti Valstybinės ne maisto produktų inspekcijos prie Ūkio ministerijos viršininko įsakymą, kuriuo pareiškėja buvo atleista iš valstybės tarnautojos pareigų, ir pripažinti šį įsakymą neteisėtu. Taip pat pareiškėja prašė priteisti darbo užmokestį už priverstines pravaikštas bei neturtinę žalą. LVAT šioje byloje pasisakė¹¹³, kad viešojo administravimo subjektų sprendimai privalo būti priimti jį pagrindžiančiais objektyviais faktais bei bendraisiais teisės principais – įstatymo viršenybės, objektyvumo, proporcingumo, nepiktnaudžiavimo valdžia, efektyvumo ir kt. Teismas taip pat pažymėjo, kad privaloma vadovautis VAĮ 3 str. įtvirtintais principais. Teismai privalo vertinti viešojo administravimo subjektų veiksmus bei teisės aktus VAĮ 3 str. įtvirtintų teisės principų kontekste. Pažymėtina, kad į teismą administracinėse bylose yra kreipiamasi būtent su prašymu iširti ar tam tikri teisės aktai neprieštarauja VAĮ 3 str. įtvirtintiems teisės principams. LVAT byloje sprendė¹¹⁴ ar Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministro įsakymas neprieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijoje įtvirtintiems teisės principams bei VAĮ 3 str. 2, 3 ir 6 punktų nuostatoms, kuriose įtvirtinti objektyvumo, proporcingumo bei efektyvumo principai. Teismas šioje byloje aiškindamas įsakymo atitikimą lygiateisiškumo principui, taikė Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo

¹¹² BAKŠEVIČIENĖ, R. *Diskrecijos sąvoka Lietuvos viešojoje teisėje*. *Teisė*, Nr. 105, 2017, psl. 74.

¹¹³ Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo teisėjų kolegijos. 2012 m. gegužės 31 d. sprendimas administracinėje byloje M. M. v. Valstybinė ne maisto produktų inspekcija prie Ūkio ministerijos, Nr. A-492-1570-12.

¹¹⁴ Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo išplėstinės teisėjų kolegijos. 2012 m. kovo 29 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. I-556-1-12.

nutarimus, kuriuose pasisakoma apie paties principo turinį. Buvo naudojami tokie išaiškinimai kaip: „<...> lygybės įstatymui principas reikalauja, kad teisėje pagrindinės teisės ir pareigos būtų įtvirtintos visiems vienodai <...> šio principo turi būti laikomasi ir leidžiant įstatymus, ir juos taikant. Šis principas nepaneigia to, kad įstatyme gali būti nustatytas nevienodas teisinis reguliavimas tam tikrų asmenų kategorijų, esančių skirtingose padėtyse, atžvilgiu <...>“ ir kt. Taigi, teismas plačiai analizuoja lygiateisiškumo principo turinį ir jo sąsają su ginčijamu teisės aktu, teismas prieina išvados, kad šiuo atveju lygiateisiškumo principas nebuvo pažeistas. Aiškindamas atitikimą VAI 3 str. įtvirtintiems minėtiems principams, teismas aiškino, kad jie tarpusavyje yra glaudžiai susiję. Teismas šioje byloje konstatavo, kad nustatytas reguliavimas neprieštarauja VAI įtvirtintiems teisės principams. Pažymėtina, kad šioje byloje teismas analizuodamas VAI 3 str. įtvirtintų teisės principų turinį, tai darė tik cituodamas įstatymo nuostatas, per daug nesigilindamas ir nesiaiškindamas jų turinio būtent šios bylose kontekste, tačiau apžvelgęs faktines aplinkybes, teismas visgi prieina tam tikros išvados dėl principų pritaikymo. Kitoje byloje, kurioje teismas taikė lygiateisiškumo principą, buvo remiamasi Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo nutarimais. LVAT citavo¹¹⁵ Lietuvos Respublikos Konstitucinį teismą ir pažymėjo, kad „Konstitucinis asmenų lygiateisiškumo principas būtų pažeistas, jeigu tam tikri asmenys ar jų grupės būtų traktuojami skirtingai, nors tarp jų nėra tokio pobūdžio ir tokios apimties skirtumų, kad toks nevienodas traktavimas būtų objektyviai pateisinamas“. Šioje byloje teismas cituodamas Lietuvos Respublikos Konstitucinį teismą principus taiko per pateiktą išaiškinimų prizmę ir bando lygiateisiškumo principą pritaikyti konkrečiam atvejui.

Jau minėto VAI 3 str. 3 p. yra įtvirtintas proporcingumo principas, kuris iš esmės reiškia, kad viešojo administravimo subjektai vykdydami savo veiklą vadovaujasi proporcingumo principu. Tai tarsi įtvirtina pareigą, kad administracinių sprendimų mastas ir jo įgyvendinimo priemonės turi atitikti būtinus ir pagrįstus administravimo tikslus. Byloje¹¹⁶ buvo sprendžiama ar savivaldybės tarybos sprendimas, kuriuo buvo nuspręsta patvirtinti vietinės rinkliavos už komunalinių atliekų surinkimą iš atliekų turėtojų ir atliekų tvarkymą nuostatai, ta apimtimi, kuria nenumatoma galimybės atliekų turėtojams vietinę rinkliavą mokėti pagal deklaruojamų atliekų kiekį. Pareiškėjų manymų, tai prieštarauja *proporcingumo* principui bei Lietuvos Respublikos atliekų tvarkymo

¹¹⁵ Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo teisėjų kolegijos. 2017 m. spalio 24 d. sprendimas administracinėje byloje A. Š. v. Vilniaus miesto savivaldybės administracija, Nr. eA-290-602/2017.

¹¹⁶ Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo teisėjų kolegijos. 2011 m. rugsėjo 5 d. nutartis administracinėje byloje Vyriausybės atstovas Vilniaus apskrityje v. Ukmergės rajono savivaldybės taryba, Nr. A-492-2796-11.

įstatymo 32 str. 1 d. įtvirtintam *teršėjas moka* principui. Ši byla yra išskirtinė tuo, kad analizuojamas ne tik *proporcingumo* principo taikymas, tačiau ir Europos Sąjungos teisės aktuose įtvirtinto *teršėjas moka* principo. Teismas aiškindamas *teršėjas moka* principą detaliam analizuoja jo taikymą Europos Sąjungos teisingumo teisme bei įtvirtintuose teisės aktuose ir lygina juos su į nacionalinę teisę perkeltu šio principo turiniu. Teismas prieina išvados, kad „*mokėtinos vietinės rinkliavos dydį apskaičiuojant pagal galinčių susidaryti atliekų kiekį, kai yra objektyvi galimybė nustatyti konkretų atliekų kiekį, būtų viršijama tai, kas yra būtina principui „teršėjas moka“ įgyvendinti*“. Teismas patekęs šį išaiškinimą, sistemiškai taikė *teršėjas moka* principą kartu su VAI 3 str. 3 p. įtvirtintu *proporcingumo* principu ir aiškino, kad nustačius rinkliavas už atliekų tvarkymą, atsiranda prieštaravimai *proporcingumo* principui, nes iš esmės neatsižvelgiant į atliekų turėtojo turimą atliekų kiekį, būtų neproporcingai nustatoma rinkliava kiekvienu, individualiu atveju. Viešojo administravimo subjekto patiriamos išlaidos apskaičiuojant už deklaruojamas turimas atliekas, rinkliavą negali būti laikomos neproporcingomis. Taigi, teismas savo sprendimą grindė iš esmės dviem teisės principais – *proporcingumo* ir *teršėjas moka*. Ši byla iliustruoja VAI 3 str. svarbą. Tai, kaip ir buvo minėta, yra atsvara teismui vertinant viešojo administravimo subjektų veiksmus. Taip pat šioje byloje buvo pasikartojanti tendencija, kad teismas išsamiai aiškinosi principo turinį vadovaudamasis kitų teismų išaiškinimais, tik šį kartą buvo pasirinktas Europos Sąjungos Teisingumo Teismo vertinimas.

Apibendrinant, galima daryti išvadą, kad LVAT nagrinėdamas administracines bylas ir taikydamas teisės principus dažniausiai remiasi Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo išaiškinimais. Tai leidžia daryti išvadą, kad tokiu būdu teismai iš esmės taiko konstitucinius teisės principus taip, kaip jie yra tiesiogiai išaiškinami Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo. Tokiu būdu tarsi pripažįstama LVAT sprendimuose trūksta teisės principų turinio interpretavimo ir pritaikymo konkrečiai situacijai *ad hoc*. Teismas daugiausia remiasi jau atliktais Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo išaiškinimais, tačiau tai nebūtinai reiškia, kad toks principų taikymas yra netinkamas, nes galbūt toks rėmimasis kito teismo išaiškinimais suvienodina principų taikymo praktiką ir sukuria tam tikras taikymo taisykles, paliekant mažiau laisvės naudoti principus netinkamai.

3. TEISĖS PRINCIPŲ TAIKYMO SKIRTUMAI

Išanalizavus ir apžvelgus teisės principų taikymą kiekvienoje bylų kategorijoje atskirai, tikslinga yra apžvelgti pagrindinius išryškėjusius skirtumus, kurie buvo pastebėti. Tiksliausia būtų pradėti nuo to, kokie skirtumai išryškėja taikant – *teisingumo, sąžiningumo, protingumo* principus. Šiame magistro darbe buvo analizuojama *teisingumo* principo tapatinimo su Lietuvos Respublikos Konstitucijos 109 str. įtvirtintu principu, kad teisingumą vykdo teismas¹¹⁷ bei *teisingumo* principo tapatinimas su *sąžiningumo bei protingumo* principais taikant visus tris principus kartu. Pažymėtina, kad civilinių bylų kategorijoje ši iškelta problematika bei jos tendencija LAT praktikoje yra pati ryškiausia. Kaip buvo aptarta, LAT civilinių bylų kategorijoje itin tendencingai taiko šiuos tris principus kartu, bet tai galima paaiškinti tuo, kad LR CK 1.5 str. yra įtvirtinti visi šie trys principai, todėl teismai taikydami šią normą, pritaiko ir „mechanškai“ pamini visus tris principus, neišskirdami kiekvieno atskirai. Tokiose nutartyse šie trys principai tarsi yra suliejami į vieną ir skaitant priimtas LAT nutartis¹¹⁸ yra neįmanoma išskirti kodėl vienu ar kitu atveju buvo pritaikyti būtent visi trys principai kartu, o ne tik kažkuris vienas, nes iš esmės yra taikomas ne tiek principas, o kiek pati LR CK 1.5 str. norma, kurioje šie principai yra įvardijami kartu. Kita vertus Baudžiamųjų bylų kategorijoje, kaip buvo nagrinėta, šie principai taikomi po vieną. Tarkime vienoje LAT nagrinėtoje baudžiamosioje byloje¹¹⁹ teismas aiškino, kad „*teisingumo principas, kuriuo vadovaujamosi ir skiriant bausmes, reiškia ne tik nusikalstamos veikos, jos padarymo aplinkybių, kaltininko asmenybės įvertinimą. Ne mažiau svarbus šia prasme yra ir nuo nusikaltimo nukentėjusių asmenų teisėtų interesų suvokimas bei siekis juos saugoti ir baudžiamajame įstatyme numatytomis priemonėmis ginti. Dėl to bausmė teisinga, kai ją skiriant įvertinami ir kaltininko, ir nukentėjusiojo interesai, kai nė vieniems iš jų nesuteikiama prioritetinga reikšmė*“. Tai reiškia, kad teismai baudžiamosiose bylose naudoja *teisingumo* principą kaip pagrindinį argumentą skiriant kaltinamajam asmeniui bausmę, o civilinėse bylose, kaip buvo aptarta, *teisingumo* principas vienas naudojamas itin retai ir juo daugiausia siekiama pašalinti teisės spragas *ad hoc*. Administracinių bylų kategorijoje *teisingumo* principo taikymas labai skiriasi nuo civilinių bei baudžiamųjų bylų

¹¹⁷ BAKŠEVIČIENĖ, R. *Teisės principai Lietuvoje – pagalbinė priemonė aiškinant teisę ar savarankiška vertybiškai orientacinė kategorija?*. Iš *Konstitucionalizmo idėja, bendroji Europos teisė ir Lietuvos konstitucinė tradicija* Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2016, p. 73

¹¹⁸ Pvz., Lietuvos Aukščiausiojo Teismo civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2008 m. rugpjūčio 25 d. nutartyje UAB „Kaduva“ v. UAB „Okadeta“, Nr. 3K-3-401/2008.

¹¹⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus išplėstinė teisėjų kolegija. 2018 m. kovo 13 d. nutartyje pagal nuteistojo E. G. kasacinį skundą, Nr. 2K-7-5-895/2018.

kategorijos. Administracinių bylų kategorijoje galima rasti daug bylų¹²⁰, kuriose taikant šį principą yra remiamasi Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo išaiškinimais bei šis principas yra įvardinamas kaip Konstitucinis teisingumo principas. Pavyzdžiui vienoje LVAT byloje, buvo išaiškinta¹²¹, kad „*Toks reguliavimas, kuris galėtų pakeisti teisės normas, kai reguliuojami santykiai jau yra užbaigti, sudarytų prielaidas paneigti asmenų teisėtus lūkesčius, teisinį tikrumą ir teisinį saugumą, konstitucinį teisingumo principą*“. Taip pat administracinėse bylose teismai tinkamai interpretuoja Lietuvos Respublikos Konstitucijos 109 str. įtvirtintą nuostatą, kad teisingumą vykdo teismas ir šioje bylų kategorijoje nėra išvedamas *teisingumo* principas, kuris skirtas būtent tai šakai ir aplinkybių interpretavimui. Pavyzdžiui vienoje LVAT byloje, teismas pasiremdamas Konstitucinio teismo aiškinimu, teigė¹²², kad „*Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas savo jurisprudencijoje yra konstatavęs, kad iš Konstitucijos 109 straipsnio 1 dalies teismams kyla pareiga teisingai ir objektyviai išnagrinėti bylas, priimti motyvuotus ir pagrįstus sprendimus <...> Konstitucijoje įtvirtintas teisingumo principas, taip pat nuostata, kad teisingumą vykdo teismai, reiškia, jog konstitucinė vertybė yra ne pats sprendimo priėmimas teisme, bet būtent teismo teisingo sprendimo priėmimas; konstitucinė teisingumo samprata suponuoja ne tik formalų, nominalų teismo vykdomą teisingumą, ne tik išorinę teismo vykdomo teisingumo regimybę, bet – svarbiausia – tokius teismo sprendimus (kitus baigiamuosius teismo aktus), kurie savo turiniu nėra neteisingi; vien formaliai teismo vykdomas teisingumas nėra tas teisingumas, kurį įtvirtina, saugo ir gina Konstitucija*“, toks teismo išaiškinimas leidžia daryti išvadą, kad administracinių bylų kategorijoje *teisingumo* principas nėra tapatinamas su Lietuvos Respublikos Konstitucijoje įtvirtinta nuostata, kad teisingumą vykdo tik teismas, ši nuostata yra taikoma tiesiogiai teismų sprendimuose. Taigi, apibendrinant galima teigti, kad civilinėse bylose yra ryškus bendrųjų teisės principų sutapatinimas, jie iš esmės dažnai neatlieka tokių funkcijų, kokios teisės principams yra priskiriamos teisės doktrinoje, teisės principai naudojami kaip priemonė vertinti faktines aplinkybes ir jais pateisinamos teisėjų padarytos išvados. Baudžiamosiose bylose bendrieji teisės principai naudojami kaip priemonė paskirti bausmes kaltinamiesiems asmenims, jie suteikia teisę

¹²⁰ Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo teisėjų kolegijos. 2008 m. rugsėjo 26 d. nutartis Kauno apygardos vyriausiojo prokuroro pavaduotojas v. Marijampolės apskrities viršininko administracija, Marijampolės savivaldybės administracija, Nr. A-575-1576-08.

¹²¹ Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo teisėjų kolegija. 2013 m. gruodžio 23 d. nutartis administracinėje byloje UAB „Vitlita diagnostika“ v. Lietuvos Respublikos energetikos ministerija, Nr. A-143-2834-13.

¹²² Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo teisėjų kolegija. 2013 m. rugpjūčio 26 d. nutartis administracinėje byloje Viešojo įstaiga Klaipėdos universitetinė ligoninė v. Klaipėdos teritorinė ligoninė kasa, Nr. A-146-379-13.

teismui paskirti tokias bausmes, kurios nenumatytos LR BK, vertinant padarytą nusikalstamą veiką per teisės principų prizmę. Administracinių bylų kategorijoje teismai vadovaujasi daugiausia Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo išaiškinimais, kuriuose yra pasisakyta dėl bendrųjų teisės principų turinio ir taiko juos atsižvelgiant į tai.

Analizuojant teisės principus, kurie yra taikomi tik tam tikroje šakoje pastebima, kad taikant juos yra parenkama svaresnė argumentacija, kuri daugiau išplėtotą nei taikant bendruosius teisės principus, o tai pastebima visose bylų kategorijose. Tai galima būtų paaiškinti tuo, kad teisės principų, kurie yra suformuluoti tik tam tikroje teisės šakoje yra daug labiau išplėtotas jų pritaikomumas teismų praktikoje. Egzistuoja nemažai teismų praktikos, kurioje buvo pritaikytas vienas ar kitas teisės principas veikiantis tik tam tikroje šakoje, todėl teismai turi galimybę pasiremti kitų teismų išaiškinimais ir pritaikyti teisės principą taip, kaip tai buvo padaryta panašioje byloje. Kaip pavyzdį būtų galima paimti analizuotą *sutarties laisvės* principą, kuris teismų praktikoje yra sistemiškai taikomas¹²³ su kitais teisės aktais, ypač kalbant apie šio principo ribojimą. Šio principo turinys yra atskleistas teismų praktikoje ir jų pritaikomumas analizuojant teismų praktiką yra daug lankstesnis ir labiau išplėtotas nei bendrųjų teisės principų taikymas. Panaši situacija ir su kitais „šakiniais“ teisės principais, baudžiamojoje teisėje teismų praktikoje, doktrinoje bei įstatymuose yra plačiai išnagrinėtas *nullum crimen sine lege* principo turinys, todėl taikant šį principą yra aiškios taisyklės ir teismai neturi didelės interpretacinės laisvės pritaikyti principus savo nuožiūra. Administracinėje teisėje taip pat panaši situacija, šie teisės principai yra įtvirtinti tiesiogiai VAI 3 str. ir plačiai taikomi, tik skirtumas tas, kad kaip ir buvo minėta anksčiau, LVAT šiuos principus kartu taiko su kitų teismų išaiškinimais, t. y. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo bei dažnai ir Europos žmogaus teisių teismo išaiškinimais.

Taigi, apibendrinant galima teigti, kad teisės principų taikymas priklausomai nuo bylų kategorijos yra skirtingas. Bendrųjų teisės principų mechaniškas taikymas ryškiausiai matomas civilinių bylų kategorijoje, jie naudojami kaip priemonė vertinti faktinėms aplinkybėms, tačiau bendrųjų teisės principų turinio atskleidimas yra skurdus, palyginus su Baudžiamųjų bylų bei administracinių bylų kategorijomis. Civilinėse bylose ryškiausiai pasireiškia teisės principų sutapatinimas su Lietuvos Respublikos Konstitucijoje įtvirtintais konstituciniais principais, sunorminant teisės principus. „Šakiniai“ teisės principai visose šakose yra taikomi su pakankamai aiškiomis ir

¹²³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2009 m. balandžio 27 d. nutartyje *Kaišiadorių rajono vyriausiasis prokuroras v. AB „VST“*, Nr. 3K-3-186/2009; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2012 m. balandžio 10 d. nutartyje *AB Parex bankas v. D. G., J. R., J. R.*, Nr. 3K-3-86/2012.

„nusistovėjusiomis“ taisyklėmis teismų praktikoje, todėl jų pasireiškimas yra daug aiškesnis. Tokia padaryta įžvalga leidžia daryti išvadą, kad kiekvienoje teisės šakoje yra svarbu turėti šakinius teisės principus, nes jie yra mažiau abstraktūs ir turi aiškias pritaikomumo ribas bei taisykles.

IŠVADOS

1. Teisės principai teisės doktrinoje yra suprantami kaip pamatinės nuostatos, kuriomis teismai privalo vadovautis. Teisės principai nusako į kokias vertybes turi būti atsižvelgiama kuriant teisės normas bei teismams jas taikant. Pažymėtina, kad vieningos teisės principų rūšis nurodančios nuomonės doktrinoje nėra, todėl tai yra diskusinis klausimas. Teisės principai gali būti skirstomi į konstitucinius, šakinius bei tarpšakinius, tačiau toks skirstymas kelia abejonių ir nėra vienareikšmis. Konstituciniai teisės principai veikia visose teisės šakose ir yra išvedami iš pačioje Lietuvos Respublikos Konstitucijoje įtvirtintų ir saugomų vertybių arba tiesiogiai joje įtvirtinti teisės principai. Šakiniai teisės principai pasireiškia ir yra būdingi tik tam tikrose šakose, jie iš esmės gina ir saugo tas vertybes, kurios yra saugomos Konstitucinių teisės principų, tačiau veikdami tik tam tikroje šakoje, jie yra sukonkretinami ir labiau pritaikyti reguliuoti būtent tiems santykiams, kuriuos apima tam tikra teisės šaka.
2. Teisės principai teismų praktikoje atlieka šias funkcijas – reglamentavimo, teisės spragų užpildymo, kolizijų šalinimo, interpretavimo. Teismų praktikoje ryškiausios funkcijos yra teisės spragų užpildymo bei interpretavimo. Pastaroji funkcija labiausiai pasireiškia teismams aiškinant teisės normas. Teismai turi galimybę taikydami teisės principus „pritempti“ ir argumentuoti savo priimtus sprendimus taip, kad jie atitiktų teisės principų saugomas vertybes, nors toks teismo sprendimas ir neatitiktų teisės normų. Toks vertinimas leidžia daryti išvadą, kad teisės principai gali būti naudojami kaip įrankis siekiant pritempti bylos sprendimą prie faktinių bylos aplinkybių ir teismui pasirinkti tokį sprendimą, kuris jam atrodo tinkamiausias. Toks teisės principų santykis su teisės normomis atrodo kiek bauginantis, todėl darytina išvada, kad teismai turėtų atsargiai naudotis teisės principais taikydami juos priimamuose sprendimuose.
3. Atlikta analizė įrodė, kad civilinių bylų kategorijoje LAT taikydamas bendruosius teisės principus – *teisingumo*, *protingumo* ir *sąžiningumo* tendencingai tai daro taikydamas visus tris principus kartu, neišskirdamas kiekvieno atskirai, o tik mechaniškai paminėdamas. Ši tendencija patvirtina darbe nagrinėtą problematiką, kurioje buvo analizuojamas klausimas kaip teismai taikydami bendruosius teisės principus sutapatina Lietuvos Respublikos Konstitucijos 109 str. įtvirtintą principą – *teisingumą vykdo tik teismas* ir klaidingai taiko *teisingumo* principą prie kurio šalia eina ir *protingumo bei sąžiningumo* principai, suliejant juos į vieną ir neišskiriant turinio atskirai. Tai galima pateisinti tuo, kad LR CK apskritai yra įtvirtinta teisės norma, kurioje įtvirtinti visi šie trys principai, todėl teismai taikydami šią normą pritaiko ir visus principus kartu.

Baudžiamosiose bylose principai taikomi išskirtinai tais atvejais, kai siekiama paskirti kaltinamajam bausmę, o teisės normose nėra įtvirtinta tokios sankcijos, kuri neprieštarautų *teisingumo* principui, todėl teismas turi teisę pasinaudoti šiuo principu ir savarankiškai paskirti bausmę atitinkančią susiklosčiusių aplinkybių visumą. Administracinėse bylose bendrieji teisės principai yra taikomi remiantis Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo išaiškinimais, kas suponuoja išvadą, kad būtent LVAT šiuos principus taiko kaip Konstitucinius teisės principus aiškindami ir taikydami juos būtent taip, kaip yra aiškinama Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo doktrinoje. Šakiniai teisės principai kiekvienoje bylų kategorijoje turi nusistovėjusi taikymą ir pasireiškia tik esant tam tikrai aplinkybių visumai.

4. Ryškiausiai teisės principų taikymo skirtumai pasireiškia, kai kalbama apie bendrųjų teisės principų – *teisingumo*, *protingumo* bei *sąžiningumo* taikymą. Civilinėje teisėje šie teisės principai pasireiškia daugiausia, yra atvejų, kai jie taikomi mechaniškai, t. y. pritaikomi tiesiog paminint juos, o yra atvejų, kai bandoma analizuoti kiekvieną principą, tai labiausiai pasireiškia, kai bendrieji teisės principai yra taikomi kartu su principais, kurie būdingi tik civilinės teisės šakai. Kita vertus baudžiamosiose bylose tokio mechaniškumo nėra ir esant situacijai, kai yra taikomi bendrieji teisės principai yra aišku kodėl jie buvo pritaikyti ir ko yra siekiama, tai dažniausiai yra daroma siekiant sumažinti baudžiamojo įstatymo sankcijoje numatytą bausmės dydį. Administracinių bylų kategorijoje bendrųjų teisės principų turinys yra analizuojamas labiausiai ir tai neretai būna pagrindinis teismo argumentas priimant sprendimus.

ŠALTINIŲ SĄRAŠAS

Lietuvos Respublikos teisės aktai:

- 1) Lietuvos Respublikos Konstitucija (su pakeitimais ir papildymais). *Lietuvos aidas*, 1992, Nr. 220-0;
- 2) Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 2000, Nr. 89-2741;
- 3) Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 2000, Nr. 74-2262;
- 4) Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 2002, Nr. 36-1340;
- 5) Lietuvos Respublikos viešojo administravimo įstatymas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 1999, Nr. 77-2975;
- 6) Lietuvos Respublikos viešųjų pirkimų įstatymas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 1996, Nr. 84-2000;
- 7) Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 1999, Nr. 13-308;

Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo doktrina:

- 8) Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo. 1997 m. balandžio 8 d. nutarimas *Dėl Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodekso 26 straipsnio pirmosios dalies atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai, pareiškėjas – Lazdijų rajono apylinkės teismas, Nr. 12/96-5/97;*
- 9) Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo. 1997 m. gegužės 6 d. nutarimas *byloje dėl Lietuvos Respublikos valdininkų įstatymo 16 straipsnio pirmosios dalies 2 punkto atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai, pareiškėjas – Anykščių rajono apylinkės teismas, Nr. 13/96;*
- 10) Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo. 2006 m. rugsėjo 21 d. nutarimas *byloje Dėl teismų sprendimų motyvų surašymo ir skelbimo, sprendimo už akių, taip pat dėl apeliacijos, pareiškėjas – Lietuvos Respublikos Seimo narių grupės atstovai, Seimo narė Nijolė Steiblienė, advokatas Kęstutis Čilinskas, Nr. 35/03-11/06;*
- 11) Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo. 2010 m. lapkričio 29 d. nutarimas *Dėl Lietuvos Respublikos įstatymo „dėl SSRS okupacijos žalos atlyginimo“, Lietuvos Respublikos asmenų, represuotų už pasipriešinimą okupaciniams*

režimams, teisių atkūrimo įstatymo (1998 m. kovo 12 d. redakcija) <...> atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai, pareiškėjas – Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, Nr. 09/2008;

12) Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo. *2014 m. kovo 18 d. nutartis Dėl baudžiamosios atsakomybės už genocidą, pareiškėjas – Panevėžio apygardos teismas, Nr. 31/2011-40/2011-42/2011-46/2011-9/2012-25/2012;*

13) Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo. *2017 m. gruodžio 15 d. nutarimas Dėl Lietuvos Respublikos prezidento įstatymo 23 straipsnio 4 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai, pareiškėjas – Vyriausybė, Nr. KT19-N9/2017.*

Specialioji literatūra:

14) ABRAMAVIČIUS, A., *et. al. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras: Bendroji dalis.* Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2004;

15) ABRAMAVIČIUS, A.; MILINIS, A.; ir VOSYLIŪTĖ, A. *Iš Konstitucijos kylančios baudžiamosios teisės normų, numatančių atsakomybę už nusikalstamas veikas ekonomikai ir verslo tvarkai, kūrimo bei taikymo nuostatos.* Teisės apžvalga, 2016;

16) ARLAUSKAS, S.; JOKUBAUSKAS, R. *Sąžiningumo principas prievoliniuose teisiniuose santykiuose.* Jurisprudencija, 2013, Nr. 20(4), p. 1368-1390;

17) ANDRUŠKEVIČIUS, A. *Administracinės teisės principai ir normų ribos.* Vilnius: teisinės informacijos centras, 2004;

18) BAKŠEVIČIENĖ, R. *Diskrecijos sąvoka Lietuvos viešojoje teisėje. Teisė 2017 Nr. 105,* psl. 70-83;

19) BAKŠEVIČIENĖ, R. *Teisės principai Lietuvoje – pagalbinė priemonė aiškinant teisę ar savarankiška vertybiškai orientacinė kategorija?. Iš Konstitucionalizmo idėja, bendroji Europos teisė ir Lietuvos konstitucinė tradicija* Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2016, p. 69-82;

20) BARANSKAITĖ, A.; PRAPIESTIS, J. *Konstitucinės teisingumo ir teisinės santarvės dimensijos baudžiamojoje teisėje. Iš Lietuvos Respublikos baudžiamajam kodeksui – 10 metų.* Vilnius: Viešoji įstaiga Registrų centras, 2011;

21) BAUBLYS, L., *et al. Teisės teorijos įvadas.* Vilnius: leidykla MES, 2012;

22) BIRMONTIENĖ, T., *et. Al. Lietuvos Konstitucinė teisė.* Mykolo Romerio universitetas, 2012;

23) DRAKŠAS, R. *Specialieji baudžiamosios atsakomybės principai. Iš Lietuvos Respublikos baudžiamajam kodeksui – 10 metų.* Vilnius: Viešoji įstaiga Registrų centras, 2011;

- 24) GODA, G.; KAZLAUSKAS, M.; ir KUCONIS P. *Baudžiamojo proceso teisė*. Vilnius: valstybinė įmonė Registrų centras, 2011;
- 25) GUMBIS, J. *Asmens autonomijos privačiuose susitarimuose ribojimo priežastys ir apimtis*. *Teisė*, Nr. 42, 2002, p. 54-65;
- 26) GUMULIAUSKAS, A. *Teisingumo principas ir jo reikšmė naujajame Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse*. *Teisė*, Nr. 48, p. 90-99;
- 27) JANKAUSKAS, K. *Teisės principų samprata ir jų formulavimo teisės aiškinimo aktuose ypatumai*. Vilnius: Justitia. Jurisprudencija Nr. 51(43), 2004, p. 17-31;
- 28) LATVELĖ, R. *Teisėjo vaidmuo aiškinant teisę: daktaro disertacija*. Socialiniai mokslai, teisė (01S). Vilnius: Vilniaus universitetas. 2010;
- 29) LASTAUSKIENĖ, G. *Korektiško teisės principų taikymo prielaidos*. *Teisė*, 2012, t. 85, p. 45-60;
- 30) MIKELĖNAS, V. *Interpretacinis žaismas, arba kaip kurti teisę be parlamento*. Jurisprudencija, 2009, 2(116), p. 79-92;
- 31) MIKELĖNAS, V.; VILEITA, A.; ir TAMINSKAS, A. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Pirmoji knyga: bendrosios nuostatos*. Vilnius: Justitia, 2001;
- 32) MIKELĖNIENĖ, D., MIKELĖNAS, V. *Teismo procesas: teisės aiškinimo ir taikymo aspektai*. Vilnius, Justitia, 1999;
- 33) PIESLIAKAS, V. *Bausmės individualizavimas ir teisingumo principo įgyvendinimas skiriant bausmes*. Jurisprudencija, 2008, Nr. 11(113), p. 7-15;
- 34) PIESLIAKAS, V. *Lietuvos baudžiamoji teisė: pirmoji knyga. Baudžiamasis įstatymas ir baudžiamosios atsakomybės pagrindai*. Vilnius: Justitia, 2006;
- 35) PIESLIAKAS, V. *Lietuvos baudžiamoji teisė: pirmoji knyga, antroji pataisyta ir papildyta laida*. Vilnius: Justitia, 2009;
- 36) SPRUOGIS, E. *Teismo aiškinimo probleminiai aspektai*. Jurisprudencija: mokslo darbai. 2006, Nr. 8(86), p. 56-62;
- 37) TRUMPULIS, U. *Teisėtumo principo taikymas Lietuvos Vyriausiojo Administracinio teismo praktikoje kaip teisingumo įvykdymo prielaida*. Jurisprudencija, Nr. 12(102), 2007, p. 75-80;
- 38) TVARONAVIČIENĖ, A. *Viešųjų pirkimų ginčų sprendimo tvarkos ypatumai ir efektyvumas: Daktaro disertacija*. Socialiniai mokslai, teisė (01 S). Vilnius, 2015;
- 39) VAIŠVILA, A. *Teisės teorija. Ketvirtasis leidimas*. Vilnius: Justitia, 2014;
- 40) VILEITA, A. In *Civilinė teisė. Bendroji dalis: vadovėlis*. Vilnius: Justitia, 2009.

Teismų praktika:

- 41) Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2002 m. sausio 21 d. nutartis civilinėje byloje Šveicarijos įmonė „Apatit Fertilizers S.A.“ v. akcinė bendrovė „Lifosa“, Nr. 3K-3-146/2002;
- 42) Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2005 m. spalio 17 d. nutartis civilinėje byloje žemės ūkio bendrovė „Minija“ v. akcinė bendrovė „Žemaitijos pienas“, Nr. 3K-3-488/2005;
- 43) Lietuvos Aukščiausiojo Teismo civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2008 m. rugpjūčio 25 d. nutartyje UAB „Kaduva“ v. UAB „Okadeta“, Nr. 3K-3-401/2008;
- 44) Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus išplėstinė teisėjų kolegija. 2008 m. lapkričio 17 d. nutartis civilinėje byloje Policijos departamentas prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos, Vilniaus miesto vyriausiasis policijos komisariatas v. įtariamasis, Nr. 3K-7-496/2008;
- 45) Lietuvos Aukščiausiasis Teismas. *Viešųjų pirkimų reglamentavimo ir teismų praktikos apžvalga (I)*, Nr. AC-38-1, 2009;
- 46) Lietuvos Aukščiausiojo Teismo civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2009 m. balandžio 27 d. nutartyje Kaišiadorių rajono vyriausiasis prokuroras v. AB „VST“, Nr. 3K-3-186/2009;
- 47) Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2010 m. sausio 5 d. nutartis baudžiamojoje byloje V. R. dėl Lietuvos apeliacinio teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. birželio 12 d. nuosprendžio. Nr. 2K-3/2010;
- 48) Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2010 m. rugsėjo 21 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-383/2010;
- 49) Lietuvos Aukščiausiojo Teismo civilinių bylų skyriaus išplėstinė teisėjų kolegija. 2010 m. rugsėjo 27 d. nutartis civilinėje byloje UAB „ŽVC“ v. UAB „Pineka“, Nr. 3K-7-262/2010;
- 50) Lietuvos Aukščiausiojo Teismo civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2012 m. balandžio 10 d. nutartyje AB Parex bankas v. D. G., J. R., J. R., Nr. 3K-3-86/2012.
- 51) Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2012 m. gruodžio 11 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-613/2012;
- 52) Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2015 m. balandžio 8 d. nutartis civilinėje dėl BUAB mokėjimų pripažinimu negaliojančiais actio pauliana pagrindu, Nr. 3K-3-95-378/2015;

- 53) Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2016 m. sausio 15 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-68-942/2016;
- 54) Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2016 m. birželio 1 d. nutartis civilinėje byloje uždaroji akcinė bendrovė „Visagino būstas“ v. Sedulinos al. 35 namo butų savininkų bendrija, Nr. 3K-3-285-701/2016;
- 55) Lietuvos Aukščiausiojo Teismo baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos. 2016 m. birželio 16 d. nutartis, Nr. 2k-7-2-699/2016;
- 56) Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2016 m. birželio 30 d. nutartis byloje A. S., V. S. v. V. V., Šalčininkų rajono 2-ojo notaro biuro notarė, Nr. 3K-3-338-969/2016;
- 57) Lietuvos Aukščiausiojo Teismo civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2016 m. rugsėjo 23 d. nutartis civilinėje byloje L. K. v. E. K., Nr. 3K-3-405-687/2016;
- 58) Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2016 m. spalio 6 d. nutartis byloje UAB „Šiaulių vandenys“ v. UAB „Odos gaminiai“, Nr. 3K-3-406-219/2016;
- 59) Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2016 m. lapkričio 23 d. nutartis byloje UAB „Druskininkų sodybos“ v. T. P., J. K., V. K., Nr. 3K-3-465-686/2016;
- 60) Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2016 m. gruodžio 14 d. nutartis byloje UAB „15min“ v. UAB „Lrytas“, Nr. e3K-3-513-916/2016;
- 61) Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2017 m. vasario 8 d. nutartis, byloje Nr. 3k-3-16-969/2017;
- 62) Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2017 m. kovo 2 d. nutartis byloje UAB „Rietavo veterinarinė sanitarija“ v. BUAB „Ūkio bankas, Nr. e3K-3-105-219/2017;
- 63) Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2017 m. gegužės 4 d. nutartis civilinėje byloje uždaroji akcinė bendrovė „Green Hotel“ v. akcinė bendrovė „Swedbank“, Nr. 3K-3-220-248/2016;
- 64) Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2017 m. gegužės 9 d. nutartis baudžiamojoje byloje, Nr. 2k-110-699/2017;
- 65) Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus. 2017 m. spalio 10 d. nutartis baudžiamojoje byloje, Nr. 2k-214-976/2017;
- 66) Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2017 m. lapkričio 7 d. nutartis baudžiamojoje byloje, Nr. 2k-139-895/2017;

- 67) Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2018 m. sausio 9 d. nutartis baudžiamojoje byloje, Nr. 2k-53-693/2018;
- 68) Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus išplėstinė teisėjų kolegija. 2018 m. kovo 13 d. nutartyje pagal nuteistojo E. G. kasacinį skundą, Nr. 2K-7-5-895/2018;
- 69) Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo išplėstinė teisėjų kolegijos. 2010 m. birželio 7 d. nutartis administracinėje byloje J. K. v. Vilniaus apskrities vyriausiasis policijos komisariatas, Nr. A-662-1735/2010;
- 70) Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo teisėjų kolegijos. 2011 m. rugsėjo 5 d. nutartis administracinėje byloje Vyriausybės atstovas Vilniaus apskrityje v. Ukmergės rajono savivaldybės taryba, Nr. A-492-2796-11;
- 71) Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo išplėstinės teisėjų kolegijos. 2012 m. kovo 29 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. I-556-1-12;
- 72) Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo teisėjų kolegijos. 2012 m. gegužės 31 d. sprendimas administracinėje byloje M. M. v. Valstybinė ne maisto produktų inspekcija prie Ūkio ministerijos, Nr. A-492-1570-12;
- 73) Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo išplėstinės teisėjų kolegijos. 2013 m. gegužės 9 d. nutartis administracinėje byloje UAB „Data“ v. Vilniaus miesto savivaldybė, Nr. AS-525-201-13;
- 74) Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo teisėjų kolegija. 2013 m. rugpjūčio 26 d. nutartis administracinėje byloje Viešojo įstaiga Klaipėdos universitetinė ligoninė v. Klaipėdos teritorinė ligonių kasa, Nr. A-146-379-13;
- 75) Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo teisėjų kolegija. 2013 m. gruodžio 23 d. nutartis administracinėje byloje UAB „Vitlita diagnostika“ v. Lietuvos Respublikos energetikos ministerija, Nr. A-143-2834-13;
- 76) Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo teisėjų kolegijos. 2016 m. kovo 8 d. nutartis administracinėje byloje Kretingos medžiotojų klubas „Minija“ v. Lietuvos Respublikos aplinkos ministerijos Klaipėdos regiono aplinkos apsaugos departamentas, Nr. eA-298-556/2016;
- 77) Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo teisėjų kolegijos. 2017 m. spalio 24 d. sprendimas administracinėje byloje A. Š. v. Vilniaus miesto savivaldybės administracija, Nr. eA-290-602/2017;
- 78) Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo teisėjų kolegija. 2013 m. rugpjūčio 26 d. nutartis administracinėje byloje Viešojo įstaiga Klaipėdos universitetinė ligoninė v. Klaipėdos teritorinė ligonių kasa, Nr. A-146-379-13.

SANTRAUKA

Teisės principų taikymas Lietuvos teismų praktikoje

Magistro darbe analizuojamas teisės principų pasireiškimas skirtingų bylų kategorijose. Atskleidžiama kaip teisės principai pasireiškia priklausomai nuo to, kokioje bylų kategorijoje jie taikomi.

Magistro darbo pirmoji dalis pradedama atskleidžiant teisės principų sąvoką ir jų rūšių nustatymo analize. Siekiama atskleisti kokia problematika egzistuoja skirstant teisės principus į atitinkamas rūšis. Taip pat analizuojamas teisės principų santykis su teisės normomis, teisės principų funkcijos bei jų reikšmė.

Antrojoje magistro darbo dalyje yra analizuojami teisės principai ir jų pritaikymas skirtingų bylų kategorijose. Analizuojama kaip pasireiškia bendrieji teisės principai ir kokiais atvejais jie taikomi ir kaip tai daroma. Kiekviename antros dalies skyriuje atskleidžiama bendrųjų teisės principų taikymo tendencijos bei paliečiami šakinių teisės principų taikymas. Šios dalies reikšmingumas yra tas, kad atskleidžiamas teisės principų taikymo ydingumas bei sistemiškai analizuojamos Lietuvos aukščiausiųjų teismų bylos, kuriose buvo vienu ar kitu klausimu buvo pritaikyti teisės principai.

Trečiojoje magistro darbo dalyje glaustai apibendrinama tai, kas buvo išnagrinėta antrojoje darbo dalyje. Palyginamos teisės principų taikymo tendencijos su skirtingų bylų kategorijomis. Prieinama išvados, kad bendrųjų teisės principų taikymas skiriasi iš esmės kiekvienoje bylų kategorijoje. Šakiniai teisės principų taikymas yra aiškiausias ir turintis tam tikras suformuotas taisykles kiekvienoje bylų kategorijoje.

SUMMARY

Application of Legal Principles in the Practice of Lithuanian Courts

In Master thesis it is analyzed how the legal principles manifests in the different categories of cases. It is revealed how the principles of the law manifest themselves in accordance with the category of case that they are applied in.

The first part of Master thesis begins with the reveal of the concept of the legal principles itself along with the analysis of the types of legal principles. The main aim is to reveal what kind of problems exist when the legal principles are divided into types. The relation between legal principles and legal norms, functions of legal principles and their importance are also analyzed.

The second part of the Master thesis analyzes the principles of law and their application in different categories of cases. It is analyzed how the general principles of law appear and in what cases they are applied and how it is done. Each section of the second part reveals the trends in the application of general principles of law and the principles of the specific branch of law. The significance of this part is that the imperfection of the application of the principles of law is revealed. Furthermore, the cases of Supreme Courts of Lithuania are analyzed in which the legal principles were applied in order to solve issues.

The third part of the Master thesis briefly summarizes what were analyzed in the second part of the Master thesis. The trends of application of legal principles are compared with different categories of cases. It is concluded that the application of the general principles of law differs greatly in each category of cases. The application of legal principles that are applied only in specific branch is applied with clear rules in each category of cases.